

המלה

ישרו בעדבה מסלה לאלקינו (ישעי' מ' ג')

ירחון — בעברית ובאידיש

מוקדש לעניני תורה ויהדות

יוצא לאור ע"י

ועד הרבנים דניו-יאָרק רבתי

חוברת י"ו"א.

ב"ה, חדשי תשרי-חשוון, תרצ"ט.

שנה ג'.

תכן הענינים:

שאלות הזמן: למצפון האנושי; סבלנות שאיננו רוצים לסבול ..... המערכת
 מחדש לחודש ..... א. ש. ב.
 אחרי הקונגרס ..... הרב יעקב לוינזון
 לתולדות בית-הכנסת ..... יהושע טברסקי
 דמויות וקומות בחסידות ..... הרב אברהם בייק
 חדושי תורה: ע"ר רבית שבכאנסיס ..... הרב יוסף אליהו הענקין
 לדין סוכה גזולה ..... הרב שלמה יצחק לעווין
 הערות שונות ..... הרב ישראל פורת
 אידישע אַפטיילונג: די הייליגע פליכטען פון אונזערע יחידים און קהילות; אונזערהערטע
 הפקירות ..... רעדאקציע
 כאראקטעריסטישע פראגען און דער ענטפער אויף זיי ..... אחד הרבנים
 פאַרטאָג איבער טהרת המשפחה ..... הגראב"ר מקובנה
 אבדות שאינן חוזרות, שונות, לוח ומודעות.

"HAMSILOH"

Published by

RABBINICAL BOARD OF GREATER NEW YORK

229 East Broadway, New York, N. Y.

Vol. 3.

New York, Oct.-Nov., 1938.

No. 10-11

תנאי החתימה:

לחצי שנה — \$1.00

לשנה — 2 דולר

המסלה

ישרו בערבה מסלה לאלקינו (ישעי' מ' ג')

ירחון — בעברית ובאידית

מוקדש לעניני תורה ויהדות

יוצא לאור ע"י

ועד הרבנים דניו-יורק רבתי

חוברת י"ז"א.

ב"ה, חדשי תשרי-חשוון, תרצ"ט.

שנה ג'.

שאלות הזמן

למצפון האנושי שהתנער וקם לתהיה

ולחאמין במצפון האנושיות כי לא מתה, וכי לא כל העולם הוא מערת פריצים ומאורת צפעונים, ועדיין „קול אלקים מתהלך בגן העולם“, ויש שדמנו השותת גוזל את מנוחתכם ואף אתם עמנו צועקים מכאב לב, — אבל באנחותיכם לא נושע. ואף קול צעקתכם הרי סוף סוף שיפסק ואתם תשובו לאדישותכם, ואנו נשאר מסורים בידי שלטון הרשע לטבח זוועה ורצח אכזרי.

ואף אל תסיחו את דעתכם ודעתנו בחלומות המדברים שוא, בהבטחות שאין בהן אלא מפח נפש — בהצעות של נחלה בארצות סמבטיון, שאף אתם כמונו יודעים שאין בהן אלא משום אחיות עינים עראית וסופן להיות עורבא פרח, ולא באו אלא להשקיט לשעה את הלמות היתוש המוסרי המנקר בלככם וגוזל את מנוחתכם. יודעים אתם כי המקום או המקומות שאתם מציעים לפני פליטי הארץ האכזרית אינם מסוגלים כלל ליישב בהם מאות אלפי אחינו המעונים, ואף אתם ברצונכם להושיע לנו, עדיין לא הגעתם לירי כך לומר: חטאנו לעם ישראל ואנו נוטלים על עצמנו לתקן את מה שהעוינו על ידי כופר נפש שנטייל על עצמנו וניתן את האמצעים הנחוצים

ליושבי תבל שנתעוררו סוף סוף וסרו הסנורים מעיניהם; לבני אדם שזיק היושר האנושי שהיה חבוי בתוכם נתלהב סוף סוף ולאורו ראו את התהום של נהינם שנפרע על ידי פראי גרמניה, את זוהמת הנחש שהטילה ומטלת ממלכה עריצה זו בעולם; לבני אדם יושבי חשך וצלמות שנתפקחו סוף סוף ונרתעו מקול דמי עם המפרפר ביסוריו הנוראים ומתענה בענויי סדום ועמורה, ויצאו מאדישותם להרים קול מחאתם ולצעוק מר על הלאת המין האנושי שתקף את רסן השלטון בידו — לאלה אנו קוראים: אל נא תשלו את נפשותיכם אתם ונפשותינו אנו בשוא!

אם באמת נתעוררה סדת היושר שבכם, אם באמת נכמדו רחמיכם עלינו וכמונו אתם חשים את כאבנו ואם באמת אתם רוצים לבא לעזרתנו, אל נא תסתפקו הפעם באנחות שעל גבי נייר ועל ידי רדיות בלבד.

וראי שהשתתפות חמה זו בצערנו וכאבנו שאתם מראים לנו בימות זוועה אלה—ממתיקה את התמרמרותנו ומעורדת אותנו לשוב

החיות שבת רבבות הנרדפים. ודמיון שוא זה
שאתם רואים לנו באספמיה לא יתגשם בשום
אופן. והרי למה לנו לנוע אחרי בארות
נשברים, בשעה שיש לנו באר חי ונובע, באר
שמימי מפכים ואלין שואף עם ישראל בכל
אלפי שנות גלותו. למה לכם להפנות את
דעתכם ודעתנו לארצות שממה, בשעה שאתם
בעצמכם כבר נוכחתם והסכמתם בחתימות
ידיכם כי רק בנין בית נאמן לעמנו בארץ
ישראל יכול להיות הפתרון הנכון לשאלה
כאובה זו — שאלת היהודים הנורדים בתבל.

ואם באמת יש את נפשכם לתקן עוונותיכם
בואו לעזרתנו בבנין ארצנו ארץ אבותינו,
ארץ שאליה מתגעגעת כל נפש בישראל, ארץ
פלאים שהראתה כבר מדת יכולתה לקלוט
לתוכה מאות אלפי בני ישראל. ואם תרצו
באמת לגשם במעשים שאיפתכם להשתתף
עמנו בצערנו ובצרתנו ותכוונו לארץ זו של
עברנו ועתידנו את כל מרצכם, הרי בכחה
לקלוט מיליונים שלנו, והאמצעים להתישבותם
יהיו מצערים שלא לפי ערך מאלה שהיו
צריכים להתבזבז בשביל התנחלות בארצות
אחרות שאתם רוצים להציע אותן לפנינו.

עמי התרבות והיושר, עמי הצדק והמשפט!
הגולה הדרויה של העם שהנחיל לכם מושגי
מוסר הלב ויושר האנושי, קוראת אליכם מתוך
נפשה הפצועה ולכה הכאוב: קיימו את
הבטחתכם, מלאו את התחייבות זו שנטלתם
על עצמכם לפני עשרים שנה, תנו לנו לבנות
את ארץ קדשנו שלעולם לא נוזו מלשואף
אליה, פתחו לנו את שעריה ועזרונו לבנותה,
כי רק ארץ זו בכחה להציל אותנו מכליה ורק
פתרון זה לשאלתנו הכאובה יתאים לקול אלמי
ישראל המנקף בחובכם והרורש אתכם לבא
לעזרת עמו.

„סבלנות“ שאיננו רוצים לסבול
בשעה זוועה זו, כשאנו מוקפים צרה
וצוררים מכל צד ופינה, ונפשנו ולבנו נתונים
אל צעקת דמי אחינו הנשפכים בראש כל

„סבלנות“ שאיננו רוצים לסבול

„סבלנים“ אותנו שכנינו — אומות העולם,
מפני כי אנשים בני תרבות הם' וצריכים
לסבול את כל ברואי תבל ובתוכם גם אותנו.
זאת אומרת, כי אף שקשה להם הדבר להתרגל
לרעיון שבני עם ישראל כדאים להתיחסות
שווה כאל כל יושבי תבל, אלא שמדת
„סבלנות“ שבהם מכריחה אותם להתחשב
אתנו כעם בני אדם.

וכך הם הדברים אף בארצנו, ארץ זו שאנו
חושבים כמדומה בצדק שהיא מורשת אבותינו
ותקוותינו אנו ובנינו, ואף השקענו בה מזיעת
אפינו ודם אחינו ובנינו, אף בזו הארץ
מתנהגים אתנו כאלו אך ב„סבלנות“. אך
מפני מוסר לב הטובים שבאומות מרשים הם
את פליטתינו להתנחל בה ולהשקיע בה כספנו
ומרצנו. וכמוכן, כמדה שהם, חסידיו אומות
העולם, מוצאים למספיקה לשתק את מצפון
לכם המתעורר לפעמים ומתאימה לסבלנות זו
שהם רוצים לרנוג בה.

אבל אם כך נוהגים אתנו אומות העולם,

מ ה ו ד ש ל ח ו ד ש

(סקירה מחיי ישראל בעמים)

מאת מ. ל. ב.

„תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה!“ תפלה זכה זו התפרצה מלכותיהם של אחינו בני ישראל בכל מקום שהם לראשית השנה הנוכחית.

אבל לראבוננו לא נתקבלה תפלתנו לפני אבינו שבשמים. ועם פתיחתה של השנה החדשה התקדו פני השמים ענני צלמות ואימת מלחמה, מלחמת־עולם חדשה, היתה מרהפת על פני תבל ומלואה. העריץ האכזרי החולש על „מדינה של ניהנום“ הנקראת נרמניה, לטש עיניו גם על טשיכוסלובאקיה, אותה מדינה נאורה ואי הדימוקראטיה במרכז אירופה. אהרי הכיבוש המוצלח של אוסטריה ע"י ממשלת הודון והרשעה, ואחרי שהמעצמות הגדולות, אנגליה וצרפת, הראו את אדישותן ואת חולשתן להתקומם נגד רצונו־ברזל של השלטון הנאצי, גבר תאבוננו שלזה לבלוע עוד נתח שמן — את ארץ הסודיטים. בתחילה ניסו המדינות הדימוקראטיות להתקומם כנגד גזלת כבשת הרש וכןגד חילול דגש היושר בדיש גלי, אלא שלבסוף נתפייסו ונכנעו. ואותו „מלאך השלום המעופף“ מלונדון הצליח במשלחתו להשכין שוב „שלום“ בעולם ואעפ"י שלא היה זה אלא שלום מדומה ולזמן קצר בלבד, מכל מקום עלה במחיר רב לשתי אומות: לטשיכוסלובאקיה — שיצאה בריסוק איברים, ולעם ישראל — שנוספו לו עוד כריבותיים פליטים מחוסרי מקלט ומחסה ונעדרי ישע, שנשארו תלויים באוויר העולם תועים ותוהים מאיין יבוא עזרם? !...

*

כי גם בא"י אין נחת. לא זו בלבד שאין ממשלת המנדט פותחת לרווחה את שערי הארץ כדי לקלוט בקרבה כל אותם שרידי החרב ופליטי הרעב מארצות הדריופות והאנטים־שמיות, אלא שגם בא"י גופה, מידוד ופוגרומים על ישראל הם מעשים בכל יום זה קרוב לג'

אין אנו החרדים רוצים ומוכנים להיות „נסבלים“ גם בתוך נבול שלנו, על ידי שאר המפלגות שבתוכנו. החרדים שנוטלים חלק בראש כל עבודה צבורית, ואף הלכו ברבבותיהם אל הקלפי לבחור בצירים אל הקונגרס היהודי הדימוקרטי דורשים גם כן שקולם ישמע, לא ב„סבלנות“ הם רוצים, אלא שיתחשבו אתם כעם כח עממי חי ותקיף ברעו.

ואם רב נכבד משיקאנא טרח אלפי פרסה ללכת אל הקונגרס מפני שגורל עמו קרוב אל לבו ורצה להביע את אהתו שנבעה מקירות לבו ורעתו על שאלה שעלתה לפני הקונגרס לא היתה כל רשות ליושב ראש, יהיה מי שיהיה, להתיחס אליו בקלות ראש. ואם מוצא הקונגרס לנחוי לצאת בהצהרה פומבית אל העולם הרחב יש להחרדים, — הכואבים לא רק לגוף האומה המעונה, אלא גם לנפשה המרוצצת — הרשות לדרוש שגם הדה של אגדת השכינה שבנלות ישמע בה. מלבד מה שכבר גם הרדיקלים שבתוכנו היו צריכים כבר לבא לידי הכרה, כי אך על ידי הטעמה דייליגנזיות נכריע את דעת העולם לצדינו. ותרבות זו ואף ציביליזציה של אומות העולם כבר פשטה את הרגל עד שאין בה תשועה לנו בשום אופן, ואך בכח השמים והתורה נמצא את דרכינו בגלותנו וכל שכן בארצנו.

ואם באמת רוצים העומדים בראש הצבור שלנו בכלל וראשי הקונגרס בפרט באחדות האומה וכמונו הם שואפים לגוש האומה שלא יתרסק „תלחי תלחי“, ידעו נא להתחשב את חלקו החשוב של העם ואת דרישותיו. לא אתם מתבקשים להיות „סובלים“ אותנו ולא אנו רוצים להיות „נסבלים“. אחים לצרה ולפורעניות הננו וכולנו גורל עמנו נוגע ללבנו. שונות הן שיטותינו, אבל כמוכם כמונו לעזרת עמנו מתכוונים.

את ישראל, גוזרת גזירות השמר על הגוף והנפש, מחרפת ומגדפת את מערכות אלקים חיים, רומסת ודורסת את כבוד ישראל ותפארתו כגויים, ולא נע ולא זע ולא חרד העולם. חסדיו אומות העולם סרבו להתערב „בענייניה הפנימיים” של ממלכה זרה, וטובי העמים אף כרתו בריתות ידידות ושלום עם שונאי ישראל ואובי האנושיות המתקדמת. עד שבאו עלינו הפרעות האחרונות כגרמניה, שנתארגנו במצוות הממשלה לפי כל הסדר הקפדני והדיוק החמור שבהם מצטיינת אותה אומה. רק אז נודעו העולם והתחיל להכיר את הצפעוני המפעפע את ארסו הרחק מעבר לגבול ארצו והמסכן את שלום כל העולם כולו. ואעפ”כ לא העיוו מדינות אירופה לדבר בשער דברים ברורים ומפורשים את החמסן הגרמני, עד שקם נשיא ארצות-הברית ובלי משוא-פנים השליך לעיני העולם את זקת-זוועתם של ק”ל מיליונות תושבי אמריקה נגד המעשים המדהימים שלא יאומנו כי יספרו שנעשו קבל העולם במאה העשרים. סו”ס נודעו העולם, וברוכה לנו אמריקה, ארץ החופש והדרור, שהביעה את מחאת העולם הנאור והמתורבת נגד טירוף הברבריות וימי החשכה.

*

כדם עלינו להודות שמקצת תנחומין אנו מוצאים בתגובה הכללית ועל המפלגתית שהקיפה את כל השרדות והשכבות השונות של תושבי מדינה זו נגד מעשי הנבלה שבאשכנו. מחו והתמרמרו מניהיגי הדיפובליקנים עם מנהיגי הדימוקרטים ביחד עם נציגי תנועות הפועלים. השמיעו את מחאתם כמרים ופרוי-פיסורים, סופרים ואנשי מעשה מכל החוגים, „לגדסמנשפטים” שונים וחברות צדקה וכו’. התגובה היתה כללית וחד-משמעית, לכן נשמע הדה למרחקים ורשמה חזק מאד. ואעפ”י שטרם ידענו פעולתה הממשית, מ”מ במקרה אחר ראינו כבר שתגובה כללית חזקה היוצאת מארה”ב של אמריקה השפעתה ניכרת מאוד בחיים המדיניים של מדינות אחרות. כוונתנו למחאות הפומביות שנערכו כאן כנגד הפולרי-

שנים. אנארכיה, מהומות ופרעות כמעט קנו זכות חזקה בא”י, דם נכורים וקדושים נשפך שם כמים, רשימת הקרבנות הולכת וגדלה, — ויד כריטניה האדירה קצרה מהושיע. ומאורע טבריה הכביר. בין כמה לעשור, בימי הרחמים והסליחות, קרה מקרה דמים נורא ואכזרי בקרית שמואל שליד טבריה. כשני מנינים יהודים, אנשים ונשים וטף, אבות ובנים יחדיו, נטבחו ונשרפו על קידוש השם והארץ ע”י פראי אדם וחיות הבר. ברוח קריה ובנפש שקטה עשו הפורעים את מעשיהם, ולמקרא הפרטים תסמנה שערות הראש. אלא שאותה ממשלה, שעליה הוטלה האחריות המוסרית והחוקית להשלטת סדר ובטחון בארץ קדשנו, לא חרדה ולא נודעוזה מכל זה. ואפילו שריפת בתי כנסיות בחיפה ובטבריה לא עוררה את חמתם של עם „חובב התנ”ך”, ולא הניעתם להעניש את הפושעים כרשתם.

*

כתקופת אכזריות מזועזעת בה אנו חיים, אין עוד שם אל לב למקרים פעוטים, לגזירות-נידוש „יבשות” המביאות את המעונים והאומללים, „רק” לטירוף הרעת ולשליחת יד בנפשם. גירוש כמה אלפי יהודים, נתיני פולין, מאשכנו לעבר הגבול הפולני, אין עוד בכוחו לזעזע את מצפוני של עולם, כי במה נחשב הוא. גם הגזירות היבשות והקרות הנגזרות על אחינו בני ישראל באיטליה, גזירות שמטרתן להכרית מקור מחיה מט”ו אלף יהודי איטליה, שמסרו את נפשם, חלבם ודמם על מזבח מולדתם-שקר כמה וכמה דורות, — גם הן נבלעות ונשכחות בשאון המעשים האכזריים, מרגיזי שחקים, הנעשים לעיני כל העולם במדינות אחרות.

*

כן, נטמטם רגש העולם וקהה מצפון האנושיות. אין עוד מרגיש באיזומל. ונחוצים מאורעות כבירים הנוקבים וחודרים עד למעמקי תהומות כדי להוציא את האנושיות מטמטומה ומאדישותה. וראיה לדבר — גרמניה. זה כמה שיד הנאצים תקיפה ותוקפת

ומהדין והיושר שכל מי שזיק אהבת התורה מפעם עוד בלבו שיתן לבו וידו למפעל חשוב זה ויעזור בכל כחותיו להצלחתו.

אחרי הקונגרס

מאת הרב יעקב לוינזון

עם כל הרעש והמהומה שעשה הקונגרס היהודי כמה חדשים לפניו ובמשך ימי האסיפות במלון בילטמור, ואחרי הנאומים הנלהבים שנשמעו מפיות מנהיגי הקונגרס ומהאורחים שהובאו מעבר לים, לא זכה הקונגרס לרכוש לו אימון מצד הקהל הגדול. ואפילו צירי הקונגרס בעצמם עדיין לא נתברר להם טיבו ומהותו של הקונגרס לטובת עמנו בארץ ובגולה.

אלו לאלו שואלים: מה פעל הקונגרס ומה יתרונו על סתם אסיפות חשובות שרכבו עתה בימי הרעה ומצוקות ההיטלרזום. יודעים ומכירים אנו בעל פה את נאומי הנאומים רנוגע לצרת עמנו. כבר השמענו קולנו מסוף העולם עד סופו. והאנחות השוברות את גוף עמנו לא פסקו ולא יפסקו עד אשר ירחם ד' ויטיב מצב עמנו בעולם, עד אשר נמצא מקלט בטוח בארץ אבות ועד אשר ימחו שונאינו מתחת שמי ד'. ואם כן מה הוסיף הקונגרס על הקורמים, שכמוהו כמוהם אין כחם אלא בפה ובשביל מה היה כדאי כל הרעש וטלטול הדרך של הצירים שבאו מעיירות רחוקות לשם זה? זוהי נוסח השאלה שמעמידים רבים מן המתענינים בעניני הכלל אשר לבם כואב ודואב על החורבן הנורא שדוגמתו לא נמצא ברברי ימי עמנו.

ולשואלים אלה יש תשובה נמרצה: כל מי שכואב לו הוא צועק וכל מי שנמצא במצב מסוכן קורא לעזרה. זהו כלל גדול בחיים ובמצב מסוכן ומיואש כזה אנחנו נמצאים עתה. גדול הכאב מנשוא ואי-אפשר לשתוק

טיקה המעוקלת של בריטניה בקשר עם גזירת העליה לא"י.

כידוע היתה סכנה נשקפת ששערי הארץ ייסגרו לגמרי לפני העולים-הפליטים המתרפקים עליהם בשעת חירום ונירוש משתולל כהאידנא. אותו ראש מעצמה אדירה שנכנע לגזירותיו של האימתן מאירופה, עמד להיכנע גם לרדישותיהם של החמסנים מאסיה. אלא שיהדות אמריקה נתעוררה עוד בזמן, אף אם במאוחר קצת, ועוררה את רעת הקהל האמריקאי, ועד כסא הממשלה הניעה. ומשנתערבה הממשלה ברבר, מיר נתבטלה הגזירה. ואעפ"י שאין אנו יכולים להיות מרוצים ושבעי רצון מהמיכסה האחרונה של הסרטיפיקאטים, ביחוד לגבי הדרישה המוגברת והתכופה של מגורשי הארצות האנטישמיות ההולכים ומתרבים, מ"מ גם זו לטובה. כי בנקל יותר להרחיב פתח הפתוח אפילו רק כסדק המחט, מאשר לפתחו אם הנו סגור לגמרי. להודיע, שתגובה כללית וחד-משמעית של בני אמריקה כוחה יפה להשפיע השפעה ניכרת על החיים המדיניים של ארצות אחרות; ולהשמיעך, שטרם כלתה המלחמה בחזית זו להגנת עניינינו החיוניים בא"י. עדיין אנו חייבים לעמוד על המשמר ולדרוש פתיחת שערי הארץ לקליטת רבבות הפליטים של עמנו הנדרר, וסוף הנצחון לבוא, בע"ה.

*

ובעולמנו אנו?—ובעולם הרבנים והרבנות? אבל היש לנו עולם שלנו שמחוץ לחשך וזוועה, והאפשר לרבני ישראל לטפל אפילו בשאלות היותר נחוצות בשעה שהלב והמח נתונים אך לצרת ישראל שבארץ ובגולה, וכל שעה פנויה מוקדשת לטיפול באחינו המעונים ולחליצתם מארצות הדמים.

בשעה זו קרן אורה הוא המרץ שנמצא עוד בחוגי ישיבותינו לפתח בהצלחה מרובה את המצאת "התאחדות הישיבות" לרכוש חברי עזרה בתשלום של "א דולר לשנה", ע"י פרסים להזוכים בסכום של כשנים ועשרים אלף דולר. מפעל זה לכשיתבסס עלול להציל את הישיבות מכליון, וישמש בתוד בסיס נאמן לקיומן.

אפילו עם הנימוס המקובל בדרכי הפוליטיקה להסתיר דברים שבלב ולא הראו אפילו לפנים יחס של כבוד לעניני הדת. ובהדקלרציה שנקראה בעת פתיחת הקונגרס לא מצאו לנחווז לכטא איזו מלים הריפות ומחאָה נגד רדיפת הדת בארצות יודעות באירופה. כמו שיסורו אלפי ורכבות ישראל המוכנים למסור גופם ונפשם על הדת אינם מוכנים להם, מפני שנבדרי האומה הללו הנם לפי דעתם רק נמוגי לב.

ואפילו אחר שנשיא המזרחי עורר על שנואָה זו לא התנצלו על זה, רק הביטו עליו כעל אָרם אי־מנומס שאינו מבין חשיבות השעה ומטרידם בדברים של מה בכך וכאילו חטא חטא גדול מנשוא. והיהדות הרפורמית כבשה כל כך את במת הקונגרס עד שלא נשאו פני גדולי הרבנים במדינה ונערו עליהם בנויפה כאילו היו אנשים פעוטים שאין להם חלק ונחלה בצרת ישראל, וכאילו לא נקפו מעולם אצבע לטובת אחיהם המעונים, וכאילו שרק הם היושבים על הבמה נושאים על כתפם ובתוך לבם כל צרות הכלל, ומצטערים בצערן. ובשביל כך אין לאחרים בלעדם רשות לדבר בענין זה.

והנהלה כזו הם קוראים קונגרס יהודי שמוכנו האמתי הוא הרכבה ושתוף מכל היהודים ומכל המפלגות.

כשנכנסתי ביום הראשון באולם הקונגרס פגשתי הרבה מידידי, רבנים מפורסמים תועים ממקום למקום ומפנה לפנה כזרים, ועומדים ותמהים מה לנו פה ומי לנו פה. ראיתי רבנים זקנים אחדים יושבים על הכמה, רבנים כאלה שיש להם זכויות גדולות בעבודת הכלל במשך חמשים שנה. ואפילו רבנים אלה לא נתכבדו ממנהלי הקונגרס מפני הכבוד להשמיע איזו ברכה או איזה נאום קטן בשם היהדות החרדית ובשם הצירים החרדים.

בושה היא וחרפה שלא נראה ולא נשמע בשום אסיפה יהודית. ותיתי לו לידידנו הסופר המפורסם מר אפרים קפלן, שהרגיש בעלכוון זה, עלכוון התורה והיהדות ויצא במאמר חריף נגד העלכוון בהעתון „מאָרגען זשורנאל". אולי

ואסור לשתוק. וכשעומדים על פתחי השאול אין מבקשים חשבון ודעת.

ולא עוד אלא שעל ידי כינוס זה הבאנו תועלת ועשינו דבר גדול הן כלפי פנים והן כלפי חוץ. כלפי פנים נגד עצמנו שמש הקונגרס כתור מעורר ומחדש ומאחד הכוחות לצאת לעזרת עמנו, לעורר הרבה מהישנים שינה מתוקה והשוקטים על שמריהם בארצות החיפש, ובפרט בארצנו ארצות הברית, ולהודיעם ששנאת עולם לעם עולם היא מחלה מתדבקת העוברת אָרחות ימים. וכלפי חוץ עבד הקונגרס עבודה קשה בתור דמונסטרציה יהודית ומחאָה נגד שונאינו להודיעם שהעם הסובל הנהו מאוחד ומוכן ללחום בעד קיומו בארץ ובגולה, למען ישמעו, ידעו ויבינו שלא כל כך נפל לבלוע את היהודי. אולי יתנחמו על מזמותיהם ועלילות הרצח שדוגמתם לא נמצא בדברי ימי ההיסטוריה העולמית. ואם המצייקים בעצמם כבר המיתו כל הגש של יושר וצדק בתוכם, אזי מסרנו דיננו אל העולם הדומקרטי ואל אנשי היושר והצדק השרידיים היחידים שעדיין לא פסו ושעדיין נמצאים פה ושם בתבל.

ובכל זאת אחרי הפשטות והודאות של הנמוקים האמורים ואחרי התשובות שאין עליהם פירכא בנוגע לנחיצות זכות קיומו של מוסד כזה בעת צרה כזאת, עדיין נמצאים מסתפקים בעיקר הצלחתו של הקונגרס היהודי. ואם באמת מלא חובתו להקים מוסד כזה שיארגן כל הכוחות תחת דגלו בלי הבדל של מפלגה ומפלגה בעמנו. אמת שבעת צרה כזו אין בודקים במפלגות ואין מתחשבים עם פירוד דעות ובעלי דעות, אבל אחרי כל אלה נוצר הקונגרס בתור באי־ח של העם, המשתדל בעד טובת העם ורוקא במקצוע זה נלקח הקונגרס ומעל בתפקיד חשוב זה שהוא יסוד כל היסודות בעבודה לאומית זו שהצלת כל האומה תלויה בה.

מנהלי הקונגרס היהודי מהפתיחה עד הנעילה הראו כאופן גם ומובלט שאינם מתחשבים עם היהדות המסורתית ולא עם מנהיגי ועומדי היהדות החרדית. לא התחשבו

כיום בתי כנסיות בימי תלמי השלישי, שחי במאה הרביעית שלפני החורבן. המשנה מדברת על בית-הכנסת שעל הרי-הבית כעל דבר ידוע. 394 בתי-כנסיות היו בירושלים בשעת חורבן הבית על ידי טיטוס ועלפי מקור אחר (ירושלמי, מנילה) היו שם 480 בתי-תפילה.

על פי דברי התלמוד וגם מקורות אחרים היו בירושלים בתי-כנסיות לעדות שונות לפי ארצות מוצאם. כך היו ידועים בתי-כנסיות של יהודים קורניניים, אלכסנדרונים, קיליקיים, טרסים (יוצאי העיר טרם אשר באסיה הקטנה) ועוד. ויש מספרים על בית-כנסת, שיסדו לעצמם עבדי רומי שנשתחררו וכינוהו בשם בית-הכנסת של הליברנטים.

יוסף פלביוס מספר על ביהכ"נ הגדול בטבריה, שהיו עורכים בו אסיפות פוליטיות בימי המרד נגד רומי. בספרו „מלחמות" מתאר יוסף פלביוס את המהומה שפרצה בקיסריה בגלל בית-הכנסת. ההיסטוריה אוהבת להזוהר על עצמה. סיפור המעשה הזה נדמה לנו כאילו נכתב באחד העתונים היוצאים בזמננו. וכדאי להביא קטע ממנו:

„ליהודים היושבים בקיסריה היה בית-כנסת במקום אחד, אשר אדונו היה יווני מקיסריה. והיהודים ביקשו כל הימים לקנות את המקום להם לאחוזתו וגם אמרו לשלם כסף יותר מדי שווי. אולם היוני השיב את פני היהודים בבוז ולמען הרעימם החל להקים בחצרו בנינים חדשים ויסד שם בתי חרושת והשאיר ליהודים משעול צד, שקשה היה לעבור בו. לראשונה התנפלו קצרי רוח אשר בקרב היהודים על עושי המלאכה להשבת את העבודה. אולם פלורוס (נסיוס פלורוס — נציבה של רומי ביהודה, היה הרע והאכזרי שבכל הנציבים — י. ט.) מנע אותם בחוזק יד מהמעשה הזה. זמן רב אחר כך קראו בתלמוד לבית-הכנסת זה בשם: „כנישתא מרדתא דקיסרין“.

פלביוס מספר גם על בית-כנסת באנטיוכיה, שנמצאו בו כליהנתושת, שהוציא אנטיוכס אפיפנס מבית-המקדש ויורשי כסאו החזירום

ישימו זאת על לב המנהלים והמולכים עצמם בכל תנועה יהודית באמריקה, וייטיבו מעשיהם מכאן ולהבא.

יהושע טברסקי

לתולדות בית-הכנסת

ראשית בית-הכנסת נעוצה בערפל הימים הקדומים. פילון האלכסנדרוני ויוסף פלביוס מיחסים את יסוד בית-הכנסת לאבי הנביאים. רש"י ורד"ק מבארים, ש„בית העם" הנזכר בירמיהו (5"ט, ח') אין זה אלא בית-כנסת. אולם נראה, שבית-כנסת כמוסד קבוע מופיע בימי גלות בבל.

משחרב הבית הראשון ובטלה העבודה בקרבנות באה התפילה במקומה והיתה לקשר החי שבין אדם למקום. וחשיבות מיוחדת נודעת לתפילה בציבור, שכן היא עושה יותר ועל ידה הפרט מתלכד עם הכלל ונעשה שותף לציבור בצרותיו ובנחמותיו. בתי-הכנסיות היו „מקדש מעט", מעין פיצויים לעם על חורבן ההיכל שבירושלים. וכה דברי יחזקאל י"א, ט"ז): כי הרחקתים בנויים וכי הפיצותים בארצות ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם“.

עם שיבת ציון, בימי עזרא ונחמיה, העבירו את המוסד החדש גם לארץ-ישראל. התפילה בציבור, שהיתה מורכבת מכמה ברכות ובקשות, שאנשי-כנסת הגדולה תקנון וקריאה מן התנ"ך, נתקיימה יחד עם הפולחן בבית-המקדש השני, שהוקם על מכונו בירושלים.

המקום, שבו נערכת התפילה בציבור, נקרא בית-הכנסת, או בארמית: „בי כנישתא", שפירושו: בית העדה. („כנישתא", תרגומה הארמי של „עדה" בתורה). חברי העדה היו נקראים בלשון המשנה בנייהכנסת.

וכמה הוכחות בידינו, שבית-הכנסת הוא מוסדה העתיק של היהדות. מעידות על כך כתבות רבות שנמצאו במצרים, המספרות על

מהעת העתיקה עד ימינו עברו כמה גלגולים על מבנהו של בית־הכנסת. היהודים מזמנים שונים ומארצות שונות סיגלו להם את אפני הבנייה, ששלטו במקומות מגוריהם ובתקופתם. לפעמים הקימו בתי־כנסיות בסגנון, שרוחו זר לנו. לדוגמה, בתי־הכנסיות, שנבנו בסגנון גותי, שמקורו הוא ההיפך הגמור ממקור היהדות.

יש בתי־כנסיות, שצורת מיבצר להם. כשנברו הצרות על ישראל ורבו הקמים עליהם, היו מתכנסים לבית־הכנסת לבקש רחמים מלפני אלוקי־השמים, שיקרע את רוע גזר דינם, ושם גם התבצרו ועמדו על נפשם בפני האויב המתנכל להם. בית־הכנסת שימש לתפילה ולמלחמת הגנה כאחת. מטעם זה קירותיהם של כמה בתי־כנסיות עבים, בנויים אבני־מידות ודלתם — דלת־ברזל.

וכשם שחלו שינויים בצורה החיצונית של בית הכנסת, כך חלו שינויים בחדריו הפנימיים, כגון בנוסחות התפילה. ואחרי כל התמורות הללו היה בית־הכנסת להבעה העיֵאית של היהדות ואחד האמצעים העיקריים של אחדות האומה. הוא היה המעיין, שממנו שאבו בני־ישראל עוז ותעצומות נפש לעבוד את הנחשולים הזועפים והסוערים שעמדו להטביעם. בית־הכנסת שמר על העם והעם שמר על מוסדו היקר והקדוש. (הצופה)

דמויות וקומות בחסידות

מאת הרב אברהם ביק

א.

ר' נתן מנימירוב

ר' נתן מנימירוב, תלמידו הגדול של מיסר החסידות הברוסלבית ר' נחמן, היה מחוסק החסידות הברוסלבית. כר' חיים וויטאל ביהוסו. להאר"י וכהמניר ממזריטש ביהוסו להבעל שם טוב, כן היה יחוסו של ר' נתן לר' נחמן. הוא גידל וליבב את הזרם הברוס-

ליהודים יושבי אנטיוכה להעמידם בבית־הכנסת שלהם.

מבתי־הכנסיות הקדומים ביותר שבאירופה הם אלו, שנבנו ברומי. שם נתגבשו הקהילות מסביב לבתי־התפילה שלהם כדוגמת יהודי אמריקה בזמננו. פילון האלכסנדרוני מעיד, שבימי אבגוסטוס קיסר היו הרבה בתי כנסיות ברומי.

ענין מיוחד יש בשבילנו בחורבות בתי־הכנסיות, שנחפרו ונתגלו בארץ־ישראל. תקופת ייסודם של אחדים מהם מיחסים למאה השניה ולמאה הראשונה של הספירה הרגילה. מתוך החורבות האלו אנו עומדים על דרכי הבניה של בתי־הכנסיות בזמן הקדום. כך, למשל, היתה הכניסה בכותל הפונה לצד ירושלים, שאילו היו המתפללים מכוונים תפילותיהם ולא בכותל שכנגד, כמו שנוהגים לעשות בימינו. מבארים את הדבר בזה, שארון־הקודש לא היה אז קבוע באולם בית־הכנסת, אלא באחד החדרים הצדדיים (אנב, ככמה בתי־כנסיות של אדמו"רים נהוג סדר כזה. ארון־הקודש נמצא בחדר נספח, ששם האדמו"ר מתבודד בשעת התפילה) והיה מובא לזמן התפילה ומוחזר למקומו עם סיומה. כמה מאמרים בתלמוד מעידים על הוצאת הארון והבאתו. „כיצד היו הזקנים יושבים? פניהם כלפי העם ואחריהם כלפי הקודש. וכשמוציין את התיבה פניה כלפי העם ואחוריה כלפי קודש (תוספתא, צוקרמאנדל, מגילה, ד' כ"א). בתקופה מאוחרת יותר, כשקבעו את מקום ארון־הקודש באולם המתפללים, הנהיגו כמובן, לשימו באותו צד הפונה להר הבית ואז פתחו את הדלתות בקיר שכנגד.

כפי שמוכיח הציור, שנמצא בחורבת בית־הכנסת בבית אלפא ונחקר על ידי ד"ר סוקניק, לא היתה הפרוכת תלויה על גבי ארון־הקודש, כנהוג אצלנו, אלא היתה מכסה את כל החלל, שבו נמצאה התיבה, מעין מה שהיה בבית־המקדש. ראהו לכך משמש גם מאמרו של רבי יוסי לחזן רב עולא מבית־הכנסת בבבל, שאם יש רק ספר תורה אחד יהא גולל אותו מאחורי הפרוכת. (מסכת סופרים, פרק י"א).

ימות המשיח", וראה כי החסידות הברוסלבית עתידה להתפשט.

אבל לא ארכו הימים והנה עם הצדיק ר' משה מסברן, במקום הסבא משפולי שלחם עם ר' נחמן. והוא ר' משה הוציא מניפסט נגד הברוסלבים, קראם: „חבורת אנשים חטאים, חוטאים ומחטיאים את הרבים". הכריז על שחיטתם הפסולה. המכתב פעל, המחלוקת גברה מיום ליום. את ספרי ר' נתן היו קורעים ורומסים ברנגליהם וזורקים לאשפתות ולמקומות המטונפים. הקבוץ הברוסלבי נעשה בעיני החסידים לטמא, מנודה ומותרם. החסידים לא התחתנו בהם, זרקו בהם אבנים. אבל ר' נתן היה מקבל את הבליסטראות בעצמו. הוא בנה מאבני הספיקה מבצר חסידי נהדר. תחת מטר אבנים, זלולים וחרפות בנה ציון על קברו של רבו.

ר' נתן בנה של אוקריינה הרחבה והפוריה, היה משורר בחסד עליון. טיפוס אוקרייני מובהק שכל עורק ועורק שלו אומר שירה. משורר עני, מאמין, חולם לוחם ונלהב. הקורא מכתביו יראה פלג מים נוזל, שירה ורעננות. „לבי נשא את רגלי", זכיתי בה לרקודים", כה אומר המשורר הדתי ר' נתן.

מסופקני אם היו מוצאים בספרות העברית המורדנית, ספר יותר, חי רענן ואנושי מספר המכתבים של ר' נתן, הנקרא „עלים לתרופה". וחבל, חבל מאוד שהספרות המורדנית אינה מטפלת עם גדולי המשוררים הדתיים מטיפוסו של ר' נתן מנימירוב, תלמידו הגדול של ר' נחמן מברסלוב זצ"ל.

ב.

ר' רפאל מברשניד

התגשמות נאדרת של אותה האגדה המקסימה, הנקראת חסידות, היה הצדיק ר' רפאל מברשניד, תלמידו הגדול של הצדיק ר' פנחס מקוריץ. דמות נסתר גדול היה, ננוז וצנוע, בעל האמת והענוה שבחסידות קראו לו לר' רפאל.

אחרי מות ר' פנחס, המשיך ר' רפאל את תורת רבו וכתה מיוחדת של חסידים נתקבצו

לבי בחסידות. שותף ליצירת רבו הגדול היה ונשאר נאמן לרבו גם אחרי מותו. לו, לר' נתן, לא מת ר' נחמן, הוא האמין בו במותו כבחיוו ואת האמונה הזאת השתדל לנטוע בלבות חסידי ברצלוב. הוא נסע לעירות השונות שבהן היו נמצאים חסידי ברסלוב, חזק את לבם ויעורר את רוחם. הטיף להם דברי כבושין, חזר על דברי רבם ותורתו ובכל מקום שבא היה מעורר את הצעירים והנערים ללמוד בספרי רבם ר' נחמן האדי חמת הגדול, ועל ידי זה נוספו חסידים חדשים לכת הברוסלבים.

בנעוריו היה ר' נתן מתנגד. היה חתנו של הגאון ר' דוד צבי אויערבור, האב"ד בעיר מוהליב הפודולית, ואח"כ נמשך לר' נחמן. הוא היה השליח של התורה הברוסלבית תקנה ועשאה כלי, הפרשן של התורה הברוסלבית שהפיצה באש ובסערה היה ר' נתן.

הר שרפה היה ר' נחמן, ועל קומתו של ההר הזה עמד ר' נתן. הוא היה מחונן בעוז באש בוערת ובכה פטיש, כולו מסירות היה בלי שום צפיה לשכר.

ר' נתן, העבד הנאמן בעצמו, היה יהודי אביון, חולה ומטופל בבנים. עמד כצור בתבל, הפקיע נפשו, רכושו ומאורו וסידר את ספרי רבו. כתבם, העתיקם בידו ממש, קיבצם, תקנם, פירשם, נתן להם סגנון, ביטוי ולשון. מאות מכתבים של חזק ועודד כתב, נע ונד מעיר לעיר, לקבץ אותיות להדפיס ספרי ר' נחמן. על ידי עמלו עלה בידו בשנת תקפ"א, להקים דפוס מיוחד בביתו, הוא ראה את הדפוס כענין שיש בו „זכות הרבים נפלא ונורא מאוד שאין דוגמתו".

בשנת תקפ"ב נסע ר' נתן לארץ ישראל. „להתגולל בעפרה ולשאוף אוירה הקדוש והנורא". וגם בנסיעתו זו הקשה והכבירה, לא שכה את אידיאל האידיאלים שלו, הפצת האידיאה הברוסלבית. ובכל מקום שבא: אודיסה, סטמבול, אלכסנדריה, השתדל למכור והפיץ את ספרי רבו. בשנת תקפ"ג שב לרוסיה. הוא ננש לשכלל את תורת רבו. הוא האמין בפתגם רבו שאמר: גחלתי תוסד עד

גם מותו של ר' רפאל אופינית היא. האנדרה מספרת: פעם חטא יהודי אחר נגד המלכות ודנהו למיתה, באם שני צדיקי הדור ר' רפאל מברשיר ור' משה מסברן לא ישבעו שהוא נקי מפשע. . . הצדיק ר' משה נשבע תיכף ונפטר, כי פקוח נפש דוחה הכל. . . אבל הצדיק ר' רפאל בא במיצר. כל הלילה ישב ר' רפאל ובכה, מה יעשה ישבע, והלא אסור לשקר. ומאידך, הלא התורה חסה על נפשות ישראל. . . ובכן: „דין ואדם“, „כתב ונפש“, חותמו של הקב"ה ונרו של הקב"ה. . . הסתכלו בפניו של ר' רפאל. מהעינים הכשרות זלגו דמעות, צנועות אבל רותחות, הכנעה עמוקה לפני מי שברא האדם וצערו גם יחד. והתמרמרות כבושה. לבסוף החליט ר' רפאל לא לישבע לשקר. לא הועילו כל ההפצרות שמשפחת הנאשם הפצירו בו ר' רפאל בשלום: רפאל לא ישקר!

וכשהציקו לו אנשי המשפחה, קם ר' רפאל והתחיל לצעוק: „רבושע, טוב מותי מחיי, הוציאני מן העולם הטמא והשקר הזה, ולא אטמא את שפתי בשקר“. שמע הקב"ה את תפילתו והוציא את נשמתו. . . באמת חי ר' רפאל מברשיר ובאמת מת. . .

הערת המערכת: הרב והסופר הנכבד, שאינו אדם מן החוג בשרה החקירה של תולדות גדולי החסידים — בהיותו בעצמו נצר מנועם — ושביילי ואורהות חייהם של יוצרי ובוני החסידות סרובים אל לבו ונהירין לו, מוכן להמשיך בחוברות הבאות של „המסלה“ סריה זו של „רמויות וקומות החסידות“, ובטוחים אנו שקוראינו ימצאו בה ענין רב.

סביבו ונקראה בשם סתמי „ברשירר“. די היה להזכיר במסיבת חסידים את השם „ברשירר“, והכל ידעו שהמובן: אסור לשקר. . . ר' רפאל העמיד את כל החסידות על האמת. הוא היה סמל הענוה והרצינות. רציני עד דם היה. „תצא נשמתך — היה ר' רפאל אומר — ואל תתנאה ואל תשקר!“ ר' רפאל מעוטר בזר אנדות המעידות על אהבתו את האמת והעניויות.

בין השמשות, והחדר קטן מאוד והוא יושב עטוף במעילו הקצר וציציותיו ומדבר על תעורת האדם וחלקו בחיים. ובעולם, בעלמא הדין ובעלמא דאתי, צריך להתקטן מאוד, להשפל בענות קודש. הלילה בא, והוא מצוה לאשתו הכשרה: „הלדיקי את הנר!“ ואשתו החסידה מדליקה את הנר, במנורה לבנה קטנה, אשר מראה כעין כסף. הנר הקטן מאיר והוא מדבר בתעורת האדם וחלקו בחיים, בחובת הסתפקותו והתרחקותו מן המותרות. ופתאום מרים גבות עיניו, ורואה את המנורה, דבר שלא ראה עדיין בצל קורתו מעולם, ופחד נופל עליו.

— פלונתי, מדוע עברתני, למה תשרתני בכלי כסף? והוא מנחמת אותו — רק מראה כעין הכסף, הנר הקטן, אבל בעצם נחושת קלל היא. והוא צועק: „כעין הכסף, כעין הכסף“. נברה מעמק העכור הזה, עמק שבו הולכים יהירות ואחיות עינים, גדלות ושקר שלובי זרוע. כזה דבר ר' רפאל מברשיר בעל ה„ענוה“ שבחסידות. . .

חדושי תורה

(ויקרא כ"ה, ל"ז), ומשמעות הני קראי לאסור פיסוק הרבית שבשעת ההלואה. וכתוב „אל תקח מאתו נשך ותרבית“ (ויקרא כ"ה, ל"ז), לאסור לקיחת הרבית. והני קראי מישך שייכי להדדי. דעל הפיסוק לכד אינו עובר מה"ת עד שיסק ממנו הרבית, ועל כן אינו לוקה על כל הלאוין דרבית משום שהם נתנים

ע"ד רבית שבבאנקים וע"ד רבית מהמעות הנתנים לערבות (סעק-יוריטי) ועוד

מאת הרב יוסף אלי הענקין

כתוב: „לא תשימון עליו נשך“ (שמות כ"ב) וכתוב: „את כספך לא תתן לו בנשך“

לתשלומים. ואם תאמר שעובר על הפיסוק לכד, הרי אינו בתשלומין. ועיין במנ"ח משפטים.

וכן על לקיחת הרבית בלי פיסוק אינו עובר דהוא רבית מאוחרת, ועיקר רבית מוקדמת ורבית מאוחרת דאין בהם משום רבית דאורייתא, הוא משום שאין בהם פיסוק רבית בשעת ההלואה. בב"מ ס"ב: כל שבדיניהם אין מוציאין מלוה למלוה וכו'. ואין חילוק בזה בין אם יהיו סמוכים להלואה, או להתשלומים, או רחוקים מהם. וכבר כתבו (הו"ד סימן ק"ס), שבאם יתן לו רבית הרבה זמן קודם ההלואה ויתנה עמו מפורש שרק בעד ההלואה הוא נותן זה הריהו רבית קצוצה. ולעומת זה כשאין בזה תנאי ממש על הלואה אלא נותנו בתורת מתנה, אין זה רבית דאורייתא אפילו יהא סמוך להלואה מלפניה או לאחריה (ובתוך ימי ההלואה הוי כפיסוק על העתיד וי"ח). ואם המלוה בעצמו פוסק על הרבית, אף שאין תועלת בפיסוקו ע"פ דין (ובזה אי עביר לא מהני אפילו לאביי, עיין תמורה ה' ו'), אפ"ה עובר בל"ת, דבהכי אסרה רחמנא. אבל אם הפיסוק נעשה ע"י שליח, י"ל כיון דאין שליח לד"ע, הוי כלא פסק כלל. ואם ישלם רבית לבסוף, הוי רבית מאוחרת. והנה פסקינן בנמרא (ב"מ דף ס"ט), דמותר לומר לשלוחו הילך ד' זוזי ואימא לפלניא דלזופן זוזי משום דשכר אמירא קא שקיל. תו פסקינן התם דמותר לו לאדם לומר למלוה הא לך ד' זוזי ואזופי' זוזי לפלניא, משום דלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה. ויש פלוגתא בין הראשונים אם מותר לעשות שניהם יחד, שהלוח יתן להשליח זוזי שכר אמירה, והשליח יתן זוזי למלוה דלזופי' להלוח. וכן נחלקו באם הלוח דבר להמלוה קודם להלואה שפלוגי יתן משלו בערו. עיין שמ"ק בשם הראב"ד והרמב"ן, ובשם הריטב"א ובב"י סימן ק"ס. ומזכח התם דבשלתן יחד אסור לכו"ע, דהיינו אם הלוח יאמר למלוה פלוני יתן בעדי, והלוח יתן להשליח שכר אמירה, והשליח יתן משלו להמלוה בעד הלוח, כיון דיש כאן פיסוק

הרבית, וגם הנתינה שנאה ממעות הלוח בדרך גלגול, אסור מיהא מדרבנן. אבל אם הפיסוק יהא ע"י שליח, שלפי מש"כ אין בפיסוקו כלום, והלוח יתן להשליח שכר אמירה, והשליח יתנם למלוה, הוי כנותן מתחלה לשליח שכר אמירה והשליח נותנו להמלוה דשרי לי"א. ואף להאוסרים י"ל באם גם המעות לא ניתנו מיד המלוה להלוח אלא ע"י שליח עדיף. ואפשר דשרי גם לדידהו.

ובזה אפשר לבאר פסק המרדכי בשם רש"י (יו"ד ק"ס סט"ז), להתיר ברבית ע"י שליח, משום שאין שלד"ע, וערערו ע"ז הב"י והעט"ז והט"ז ועוד הרבה. והפירכא לזה מסברא הוא משום שא"צ דין שליחות בנתינת המעות וכן בתשלום הרבית, ואפילו אם יגיע ע"י קוף או באויר סו"ס מעות הלוח הגיעו להלוח, ורבית הלוח הגיעה להמלוה. ואמנם לפי מה שביארנו, פיסוק הרבית ע"י שליח כיון דאשד"ע כלא פסק דמי ואזל לי' רבית דאורייתא. וע"כ אם יצטרף לזה שכר אמירה בעת מסירת המעות מהלוח להשליח, ונתינה למלוה מהשליח בשמו משרי שרי. ואולי לזה נתכוין המרדכי בשם רש"י ובכה"ג יודו גם החולקים הנ"ל. ולפי משמעות המתירים גם באינו נותן מפורש להשליח המעות בתורת שכר אמירה, אלא סתם, ילפי' דסמכינן אסברא דלא שביק היתרא וכו', וע"כ אף דלא פירש כמאן דפירש דמי וסמכינן ע"ז בדרבנן לפי מה שפירשנו שאין כאן איסור פיסוק הרבית כשהוא ע"י שליח. והנה האחרונים נו"ג בד"ן הבאנקים אם שייך בהו איסור רבית. ויש ללמוד זכות על ב"י שרובם ככלם מקילין הן בהפקדה להבאנקים, והן בהלואה מתבאנקים. והנה ההיתר של רבית ע"י שליח אינו מספיק כאן, מכיון שנעשה שטר בין המלוה להלוח דבכה"ג אוסר ברמ"א בשם מהרי"ק (ק"ס סט"ז).

והנה לענין הפקדת ממון בבנק כ"ז שאינו מקבל מהם רבית נראה פשוט דשרי ואין שייך כאן פיסוק רבית, כיון דאין ע"ז שם הלואה אלא שם פקדון, ועיקרו של באנקים לשם פקדון הם. ואפילו לא היו משלמים שום רוחים היו מפקידים אצלם לשמירה. ואף

ושמפורסם הדבר שהם משלמים רוחים ידועים, עכ"פ אין באן אמירה ופיסוק נמור מצד הלוח בעת ההלואה. ואם הלוח באמת אך לפקדון קא מבויז, בודאי שאין כאן פיסוק. ומדאורייתא אפילו יהי פיסוק אינו עובר עד שעת התשלומים, כמו שבארנו לעיל.

ואמנם אם בנים אנחנו בזה שאין זה נקרא פיסוק, י"ל דאפילו יקבל מהם הרוחים כשיוציא את כספו הריהו בעין רבית מאוחרת. ועיקר הפיסוק נראה שהוא מצד הלוח, כשהוא מתנה בכך. ומאחר שבמעט כל הבאנקים דהשתא הם מיוסדים על חקי הקארפאריישאן, דהיינו שאין אחריות הגוף על כל שותף ושותף, אלא האחריות היא על המצמן המונח בעסק, ואם יזדמן הפסד בבאנק ולא יהי לו מה לשלם, אובד המפקיד בבספו ואינו יכול לתבעו מרכושם הפרטי של בעלי המניות, ממילא הרי זהו נדר עיסקא, כיון שיש לו חלק בהפסד, ועדיף „מצד אחד בריבית“, דשם בטוח הוא בהקרן. ולפי מה שביארנו, ראין באן פיסוק רבית, יש לצרף סברא זו לענין איסור דרבנן (ולכאורה יל"ד זה למשבון שבס' קס"ט ס"ט ויל"ח).

ואמנם לענין ללוות מהבאנקים דכאן יש פיסוק רבית ממש, מצד הבאנק וממונוי ושעבוד הגוף על הלוח. ההיתר הנ"ל אין שייך ובר"ת ס' ק"ס ס"ק ט"ו, מביא בשם שו"מ בבאנק שמשותפים בו ישראלים וא"י להתיר מטעם ברירה. והרבה חלקו ע"ז. ויש מתירים באם רוב בעלי המניות הן א"י (שם בשם בי"צ) ובשם מרה"מ שיק. ובשם שו"ת מהרי"א הלוי מתיר בבאנק של בעלי מניות כיון דהבאנק הוא כהטיבה בפ"ע, ובעל המעות בעצמו א"י לתבע מהלוח, אין זה בנדר מלוח ישראל. ועיין בס' המאור להרב רא"מ פרייל ז"ל, ס' כ"ה.

ואמנם לענ"ד ההיתר היותר מכריע הוא מש"ב בדר"ת שם בשם מהר"מ שיק. ואבאר אותו ע"פ הבנתי: מטעם דענין הבאנק והרוחים שמקבל אין זה ביחוד שכר המתנה, ב"א הוצאות החזקת הבאנק, והרוחים היתרים הם משום האחריות בעסקי הבאנק

והקבלנות שבדבר. שהרי כל באנק יש לו הוצאה גדולה של שכר דירה, ומשרתים ושמירה. והרבה מהם מפסידים כל אשר להם מפני שאין ההבנסה מספיקה למבסת ההוצאה, או משום הפסדים ופשיטת הרגל. ובמהר"ם שיק מדמה לה לשכר סופרים. ובפשוט י"ל דהוא דומה לשכר אמירה קא שקיל הנ"ל, ואף שהמלוח אסור לו לחייב את הלוח בשכר אמירה, מ"מ כיון שהענין נעשה ע"י משרתים ושלוחים, הריהו כנותן לשלוחים גופיהו שכר טרחם. ואף אם ישאר אח"כ לבעה"ב, הריהו כמו שהשליח נותן משלו לבעה"ב. והכא עדיף, כמו שביארנו ששכר בעלי המניות אינו כעיקר שכר המתנה ואנר נטר, אלא ריוח מהעסק הקרוב לשכר ולהפסד. וריוח זה אינו מניע בעת תשלומי הלוח, אלא בסוף זמן החשבון, אם נשאר מה מההוצאות. ובסברא זו יש להשתמש בחברות גמ"ח, שלוקחים ג"כ רוחים מהלויים, וחמירי מהבאנקים, דהסברות של ברירה משום שותפות א"י אין שייך בהם, אבל סברא האחרונה הזאת שייכה גם בהם, ובהא עדיפי מהבאנקים, דהוי כמעות יתומים והקדש דשרו בא"ד, ויצאו מרשות בעליהם במקצת דאין להם רשות לחלקם ביניהם. ואף טוה"נ וחוות דעת בעניני הגמ"ח יש להם. וגם הענינים בגמ"ח וגם כמעות צדקה אין להם דין בעלות וע"כ אין תורת שמירה על מעות כאלה (ב"ק צ"ג). וכבר הזכירו ת' הרשב"א ס' תרס"ט ועוד בענין זה.

והנה מצוי עתה בהמתקבלים על משמרות רח"ש שהקהלות דורשים מהם מעות לערבון, והקהלות משלמים אח"ז רוחים על המעות הנ"ל. ובודאי לכתחלה יש לעשות ה"ע ואמנם באם א"א זה, והרח"ש אינו מתנה על הרבית כ"א נותן מעותיו בסתם בתורת ערבון „סעק" יוריטי", נלענ"ד דבשעת נתינת המעות אין כאן איסור, כיון דאין שם הלואה ע"ז אלא ערבון, אין באן פיסוק רבית מצד המלוח אפילו יתכוין הלוח לכך, במש"ב לעיל בנותן בתורת פקדון. אמנם לקבל אח"כ הרוחים יש לחוש לא"ד מיהא. אך לענין דיעבד בשבכר קבל הרוחים מהקהלה ומתחרט על איסור רבית

כשר בפחות מד"ט, מפני דאז חשבינן אותו כאלו הוא סכך, וחשבינן אותו לסתום. אבל בסכך גזול כיון שאינו שלו כמו שא"א לבטל ממוז חבירו (עיין ביצה ל"ח), כן א"א לאמר שנחשב את הסכך כאלו הוא מן הסוכה, שאינו אדון בזה לאמר כן על ממוז חבירו, א"כ היה המקום של הג' טפחים חסר משהו חסר ועיקר ההיתר דאמרינן לבוד מצד הטפח השוחק ובאופן שיש הפסק לא אמרינן לבוד.

ומש"כ כתה"ר הנ"ל ליישב קושיית התוספות סוכה דף ט', ד"ה ההוא, שהקשו תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה וכו', ויישב שאין הכוונה במצהב"ע משום שיש עבירה לקיום המצוה, דהא גבי אשירה כתבו התוס' דלא שייך מצהב"ע, ואף בגזל אין הטעם משום שאם לא היה גזול לא היה יכול לקיים המצוה אלא דמקום שע"י קיום המצוה נגמר מעשה העבירה, כגון גבי קרבן למ"ד יאוש כדי לא קני וצריך עוד שנוי השם, וע"י שנוי השם נתבטל דין העבירה מן החפץ, זה נקרא מצוה הבאה ע"י עבירה, ולפי זה לא שייך מהב"ע גבי לולב, אלא דוקא אם בשעה שרוצה לצאת לצאת בו הוא מגיביהו לשם גולה, דאז קיום בו הוא גזולה. כלומר, באותו הזמן שרוצה המצוה גורם לעבירה. ובאופן זה מתישב קושיית התוס' דמיידי הגמרא באופן דלא שייך מצוה הבאה בעבירה, דהגזלה היתה מקורם, ולא בשעה שרצה לצאת ושפיר צריכין הטעם של כנס. ותחילה אומר שסברה זו כבר קרמו הריטב"א, סוכה כ"ט, עיי"ש. שכתב שמצהב"ע לא אמרו אלא כשהמצוה סיוע בעבירה, שבקדושת מצוה הוא קונה אותה והוציאו לרשות נגזל וכו'. אבל התוס' בוראי לא סבירו להו סברה זו. דאל"כ מה להם לתרץ החילוק בין גזל לאשרה מפני אטו מחמת עבירה שנעשית בו מי נפיק וכו'. הא יכולים לתרץ בפשיטות, דבאשרה שאני, דעבירה נעשה מקורם. ועיין בשער המלך הלכות לולב, הל' ה', שהוכיח כן. ואדרבה, לדעת התוס' במקום שהמצוה סיוע לעבירה אין זה נקרא מצוה הבאה בעבירה, דאז הוי עשה דוחה ל"ת. בפסחים נ"ט ע"א, בר"ה אתי

שעשה ובא לשאול אם מחויב להחזיר, לענ"ד יש להקל עליו מטעמים אלו:

(א) אפילו ברבית קצוצה להט"ז בלא תבעו הלוה אינו מחויב להחזיר, ולענין תיקון האסור הוי כבין אדם לשמים דמני ל' בתשובה, וטוב שיעשה מזה צדכי רבים.

(ב) בא"ר י"א דאפילו לצי"ש אינו חייב להחזיר. ויש לסמוך ע"ז בלא תבעו מיהא.

(ג) ולפי מה שביארנו דאין כאן פיסוק רבית, ואם הקהל בעצמם נתנו לו היתרון בלי תביעה מצדו הוי רבית מאוחרת ולכו"ע ברבית מוקדמת ומאוחרת אינו חייב להחזיר אפילו לצי"ש, וכ"ש בלא תבעו.

(ד) יש לצרף עוד סברא בעיקר ענין ה"סע"ד יורטי"ו דהוי כמוסיפין לו על שכירותו ע"י שמשתפר המצב שלהם ע"י המעות שמקבלים ממנו, שבלא"ה אין להם יכולת לנהל עניני ביהכ"נ משום שבע"ח דוחקים אותם. וסמכינן אסברא דלא שביק וכו', דכונתם ע"צ ההיתר כנ"ל. ולענין דיעבד מיהא נראה דאין להחזיר, ולרווחא דמילתא יבקש מהם מחילה, דפסקינן כהרמב"ם דמחילה מהני גם בר"ק.

ואמנם אם הוציא מידם הרווחים בע"כ, והם תובעים ממנו נראה דיש להחמיר ובסברא האחרונה לבר קשה להקל בכה"נ.

לדין סוכה גזולה

מאת הרב שלמה יצחק לעווין, מינעאפאליס

ב"המסלה" חוברת ח"ט, בא הרב ר' משה אהרן פאליעונו שליט"א, והטיל ספק בדברי המנחת חנוך, האומר, כי ג' טפחים גזולים הפסולים משום לכם אינם דופן כלל ולא מתכשרי ע"י טפח השוחק הרביעי כי בדבר ממשי לא שייך לבוד. וכת"ר הנ"ל מסתפק ושואל כמה שונה הדבר מסכך פסול פחות מד' טפחים שאינו פוסל הסוכה וישנים תחתיו וכו'.

לענ"ד דלא דמי להררי, דמה שסכך פסול

בודאי לא סבירא להו סבדא זו, דאל"כ מה מחלקים בין גזל לאשירה, הא דא ודא אחת היא.

ה ע ר ו ת ש ו נ ו ת

מאת הרב ישראל פורת, קליוולאנד

(א) סנהדרין קי"א ע"ב, במחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש אם עיר אחת מתחלקת לשני שבטים, שר"ל אומר אין חולקין עיר אחת לשני שבטים, ואיתיביה ר"י לר"ל מהפסוק ערים תשע מאת שני השבטים האלה, מאי לאו ארבע ופלגא מהאי וארבע ופלגא מהאי, וש"מ חולקין עיר אחת לשני שבטים. לא, ארבעה מהאי וחמש מהאי. אי הכי ליפרוש פירושי (הי נינהו שבט דשקל מיני' חמש, והי נינהו דשקיל מיני' ד') קשיא. (לשון הפסוק קשה לתרץ למאן דאמר חולקין, אבל לא מיתותב, רש"י.)

והנה כל השקלא וטריא היא אם לקחו מיהודה חמש ומשמעון ארבע, או לקחו ארבע וחצי ערים מכל שבט. וזה קשה מאד, כי הרי המעיין בפרטי שמות הערים שניתנו מיהודה ושמעון להלויים מוצא כי שמונה ערים היו שייכים ליהודה (חצרון, לבנה, יתר, אשתמוע, חולון, דביר, יוסה, ובית שמש, כלם משל יהודה), ורק עיר אחת, "עין" היתה משל שמעון. ואיך אפשר לומר שלקחו ארבע וחצי מכל אחד.

והדבר צ"ע ג"כ למה מנה הכתוב תשע ערים מיהודה ושמעון ביחד, אם שמעון נתן רק עיר אחת. ומצינו שכל שבט נתן ארבע ערים, הוץ מנפתלי שנתן רק שלש ערים, ופה יהודה נתן שמונה ערים ושמעון רק עיר אחת. ואולי מכיון ששבט שמעון לקח כל נחלתו רק מגורל בני יהודה שהיו להם יותר ממאה ערים ונתנו לשמעון שבע עשרה ערים, עי' מלבי"ם שם, אפשר שמלכד י"ז הערים שנתנו להם הכניסו להם בחשבון שיתנו עבורם ארבע ערים ללויים, ולכן נחשבו תשע הערים ביחד

עשה וכו', שהקשו איך שחרר ר"א עבדו משום מצוה, הרי לא הוי בעידנא. ותירצו דעשה דרבים הוי כעשה חמור דרוחה הקל אע"ג דלא הוי בעידנא, עיי"ש. א"כ לדעת התוס' דמצוה הבאה ע"י עבירה זה דוקא במקום שעבירה נעשה כבר, ודוקא לאחר יאוש, אם יאוש גרידא קני סבירו להו להתוס' דאין זה נקרא מצוה הבאה בעבירה, דכיון דהדבר הוא כעת שלו, והוא מקיים המצוה בדבר שהוא התיר גמור שאין עליו שם גזילה. אבל קודם יאוש שיש עליו שם גזילה ולא היה ביכלתו לקיים המצוה אם לא היה גזול הדבר הוה שפיר נקרא מצוה"ע, ולא דמי לאשרה, כנ"ל.

ושיטת רש"י בדף ל', בהא דאמר להו רב הונא להנהי אוונכרי וכו', כתב וז"ל: ואי נמי קני מצוה הבאה בעבירה הוי אם אתם תחתכהו מן המחובר תהיו אתם גוזלים, עכ"ל. משמע שסבר שגם אחר יאוש נקרא מצוה"ע. ולפי שטתו יש ליישב קושית התוס' דנ"מ בגזל סוכה ומכרה או נתנה לאחר במתנה, דאין בזה מצוה הבאה בעבירה דאחר לקחה ולא גזלה, וק"ל.

וברשב"א יבמות פרק מצות חליצה, שכתב דמצוה הבאה בעבירה לא אמרינן דפסול רק היכא שעל ידי זה יתוקן עבירה, בזה שפיר אמרינן דחשוב מצוה הבאה בעבירה כדי שלא יצא המצוה ויתוקן העבירה בזה שלא יעבור. אבל באופן שאף א"נ שלא יצא המצוה ג"כ לא יתוקן בזה העבירה שכבר עבר בכה"ג ל"א כלל מצוה"ע. כי מה מרוויח בזה, עיי"ש. ובזה יש ליישב קושית התוס' הנ"ל, דע"כ מיירי שגזל סוכה מטולטלת, דקרקע אינה נגזלת, (עי' רשב"א סוכה ל', דבקרע לא שייך מצוה"ע, דבקרע אמרינן כל היכא דאיתא ברשותא דמרא איתא, וכל היכא דלא קני לה גזלן ל"ש מצוה"ע, דבשלמא כשקנה החפץ א"כ עבירה בחפץ גופו, משא"כ כשלא קנה החפץ נהי רהוא עשה עבירה, מ"מ על החפץ שלא קנה אין שום עבירה). וא"כ אף אי נימא שלא יצא ידי סוכה, מ"מ כבר עבר על הלאו דלא תגזול, א"כ שפיר צריך קרא דסוכה גזולה פסולה. אבל התוספות

בטומאת מת מצוה וכו' וכיצד הוא מותר
 בטומאת מת מצוה וכו' " (הל' נזירות פ"ז
 ה"א וי"ב). למה כהן גדול חייב להטמא
 ונזיר רק מותר?
 אבקש את חכמי "המסלה" לעיין בכל הנו'
 ובחכמתם ורוחב לבם יבארו הרברים לאשורם.

ליהודה ושמעון. אבל לשון הנמרא צריך
 הסבר, ומצוה ליישב.
 (ב) בערכין דף י"א, ישנן דרשות הרבה
 מפסוקים על עיקר שירה מן התורה, מהתנאים
 ר' יונתן, והנניא, ורבי יאשי' ותנא דרביתא,
 ומראשוני האמוראים חזקי' ור' יוחנן. אולם
 דרשתו של רב יהודא אמר שמואל, האמורא
 האחרון לכלם, הובאה בנמרא בראשונה, והוא
 אומר: מנין לעיקר שירה מן התורה שנאמר
 ושרת בשם ה' אלוקי.

אבודת שאינן חוזרות

בר"ח כסלו, הלך מאתנו חברנו הנדול צנא מלא
 ספרא בקי בכל הדרי ומקצעות התורה, חסיד ועניו
 יזורה כמאור תורתו בקהילתו בסלוצק, ומסר נפשו
 בשביל פליטי המלחמה העולמית בהנותו בברנוביטש,
 והקדיש חייו למלחמת התורה והמצוות ביהוד בשביל
 קרויט השבת כתיית רב בבורויפארק, הרב ר' יוסף
 פוימנר זצ"ל, גין ונבר גנרולי ישראל וקדושי עליון.

והרמב"ם בפ"ג מה' כלי מקדש תפס דרשתו
 של ר"י אמר שמואל לעיקר. וגם בספר המצות
 מצוה כ"ג כותב, "וכבר נכפל זה הצווי", ויהיו
 ממנו משוררים לשורר על הקרבן בכל יום
 שנאמר ושרת וגו' איזהו שירות שהוא בשם
 ה' הו' אומר זו שירה".

והרבר קשה מאד, שהרי בספרי פרשת
 שופטים, אמרו: וכי יבא הלוי, יכול בבו לוי
 ודאי הכתוב מדבר, תלמוד לומר ושרת, יצאו
 לויים שאינם ראויים לשירות, הרי שממלת
 ושרת למדים שאין הלויים בכלל. ואמנם
 הרמב"ם שבק להא דרשא ומביא למוד אחר
 מן הפסוק הסמוך שאינו, "ודבר אלא בכהניס
 שנאמר חלק כחלק יאכלו, ואין שם מתנות
 במקדש להאכל אלא לכהנים בלבד" (פ"ד מכלי
 המקדש ה"ו). ופלא שהכ"מ לא העיר כלל
 על מקורו של הרמב"ם בזה. אבל בין כה וכה
 הרי הפסוק ושרת מדבר רק בשירות כהנים ולא
 בשירת לויים, ואיך שבק הרמב"ם לכל הני
 דרשות דאפשר לפרשן על לויים, ולמד חיוב
 שירה ללויים מפסוק שמקומו מוכרע שמדבר
 רק בכהנים. וגם בסהמ"צ מצוה ל"ו, מבאר
 הרמב"ם הפסוק כדברי הספרי, וצ"ע.

ביום הכפורים שעבר, עזב אותנו והלך לעלמא רקשיט
 חברנו החשוב הרב ר' יואל סוכמנער זצ"ל, שהיה נדול
 בתורה וכמעשים, וצנוע בדרך בחיים. שמש בכתר
 הרבנות בבורויפארק שבברוקלין, בכבוד ויחס טוב.

בערב שבת קודש, פ' חיי שרה, נקטף ברמי עלומיו
 ושבק היים חברנו הנכבד הרב אורי קויפמן
 זצ"ל, שישב בכבוד ובחיבה על כסא הרבנות בבית
 הכנסת חתם סופר בניו יארק, תנצ"ה.
 והמנחם ציון ינחם את משפחותיהם הנלמדות, את
 חבריהם הרבנים ואת כל בית ישראל המכבים את
 אבודותיהם הנדולות בתוך יאר אבלי ציון וירושלים.

הודעה

יצא לאור ספר, "המעשה והמדרש" בשני חלקים:
 "ברם ישעיהו" על הלכה ו: "ענבי יוסף" על אנדה,
 על כל סדרה וסדרה על ספר בראשית, מאת הרב
 ישעיה ווסף מארגאלון ג"י, מחבר ספרי דרוש
 מהרשי"ם ג"ח שו"ת הלכה ואנדה.
 כדאי לכל רב, לכל דרישו ולכל תלמיד חכם לרכוש
 לו ספר כזה מפני תועלתו הרבה, ובכרי לתת יד עזר
 להרב המחבר, ולמען תת לו היכולת להוציא יתר
 ספריו שכתובים.

הכתבת של הרב המחבר:
RABBI S. J. MARGOLIN
 9421 Avenue A Brooklyn, N. Y.

(ג) נזיר דף מ"ח ע"ב, לאחיו, שאם היה
 כה"ג והוא נזיר לאחיו אינו מטמא, אבל
 מיטמא הוא למת מצוה. ויש לי בזה תרי
 תמיהות על הרמב"ם: חדא, דהרמב"ם השמיט
 לגמרי הדין של כ"ג ונזיר שמטמא למת מצוה.
 ועוד שבכתבו כל דין לחוד שינה בלשונו
 בדיניהם. שבדין כהן גדול כותב: "אפילו
 כהן גדול חייב להטמא לו ולקוברו" (הלכות
 אבל פ"ג ה"ח), ובדין נזיר כותב: הנזיר מותר

אידישע אבסיילונג

ניט די איינציגע טויזענטער און טויזענטער וואלנערען זיך אזוי ארום, ארויסגעשטויסן פון זייער געבורטס לאַנד וואו זיי האָבען גע- וואהנט דורות נאָך דורות און האָבען יעצט ניט וואוהין צו אהינטאָן זייער מידען קאָפּ. אלטע גרויע אידען, וועלכע זיינען גרוי גע- וואָרען ארבייטענדיג לטובת זייער פאטער- לאַנד, מוזען זייער וואַנדער-שטעקען אין די הענט נעמען און וואַנדערען אין אַ קאלטע וועלט וואו מען לאָזט ניט אריין. קליינע איד- דישע האַרציגע קינדערלאַך, וואַלנערען זיך ארום אין נאָסע גריבער צוזאמען מיט זייערע פאַרשמאַכטע מאַמעס, און קוקען ארויס מיט זייערע טרויעריגע פאַר'חלום'דיקע אייגעלאַך, מיר זאָלען זיי ארויסנעהמען פון די שלאַנגען- נעסטען צוזאמען מיט זייערע מאַמעס און טאטעס. און עס וועט זיין ניט גענוג ווען מיר וועלען זיי צייטווייליג געבען צו זאָט אָפּ- צועסען. מיר מוזען דעריבער אויף זיך גע- מען אויך דעם צווייטען און וויכטיגסטען חוב: געבען זיי אַהייס. מיר מוזען זיי אויס- ציהען פון צווישען די גיפטיגע נאַציעסקדע- שען און געבען זיי אַ מעגליכקייט צו לעבען ווי מענטשען צווישען מענטשען.

פאַרשטעהט זיך, מיר וואָלטען מער געווען צופרידען ווען אונזער נוסען האַרציגען פרע- זידענט רוזוועלט, וואָלט געלונגען צו פועל'ן ביים אמעריקאנער פאָלק צו עפענען ברייטער די טירען פון אמעריקא און געבען אַן אָרט צו די אלע אַנטרונענע פון גיהנם גרוב. אָבער וואָס עס וועט איהם נאָך געלונגען, דאַרף אָבער אין אונז געוויס קיין מניעה ניט זיין. יעדערער פון אונז וואָס האָט נאָך עט- וואָס אַ מעגליכקייט מוז זיין גרויס צו חתמה- נען „אפיריוויטס“, אַז די עלענדע וועלען דאָ ניט צו לאָסט פאַלען. ווער עס איז נאָך גע-

די הייליגע פליכטען פון אונזערע יחידים און קהילות

וואָס מיר די גליקלאַכע פון נאָך דער וועלט האָבען געהאַט דעם זכות צו קומען אין דער פרייער, פון ג' געבענטשטער לאַנד, און לעבען און אָטעמען פריי, וואָס מיר דאַרפען טהאָן אין דעם איצטיקען מאַמענט פון סרום- יסורים, פון וועלכע עס ליידען הונדערטער טויזענטער פון אונזערע עלענדע געפלאַנטע און דערשלאַגענע און באַשפּיגענע האַרציקע ברידער, — איז פאַרשטעהט זיך: ערשטענס, אויסשטרעקען אונזער האַנט פון הילף, געבען ניט נאָך „ביו עס וועט וועה טאָן“, נאָך נאָך מער פון דעם. דעם ביסען פון אונזער מויל טיילען מיט די הונגעריקע; די העמד פון אונזער לייב פאַר די נאַקעטע. ניט פאַרנינען זיך צו שלאָפען רוהיג אין אונזערע הייזער כל זמן דאַרטען וואַלנערען זיך אונזערע ברי- דער אונטערן רעגען און אין שטורם ווינטען אָהן אַ דאָך איבער זייער ווייטאַנדיגען קאָפּ. מיר טאַרען ניט, מיר קענען ניט רוהיג לעבען דאָ, אויב מיר האָבען פון זיך ניט גענומען און אינזערע אומגליקליכע ברידער און שוועס- טער געהאָלפען.

דאָס איז אָבער ווייניג. מיט ברויט צום עסען וועלען מיר ניט אינגאַנצען אונזער חוב טאָן פאַר אונזערע אומגליקליכע ברידער. עס דאַרף שטענדיג פאַר אונזערע אויגען שטעהן די שוידערליכע בילד פון די פינף הונדערט נפשות פון סלאוואקיע, וועלכע וואַלנערען זיך אונטערען הימעל ביים גרעניץ צווישען אונ- גאַרן און סלאוואקיע, אָהן שפייז, אויסגע- זעצט צו אַ זיכערען טויט, אויב מיר אמערי- קאַנער אידען זאָלען זיך ניט אָננעהמען פאַר זיי. און די פינף הונדערט נפשות זיינען דאָך

בענטשט פון ג' מיט עטוואָס ענערניע, דאָרף מקדיש זיין זיינע טעג צו זוכען נוטע אידען וועלכע וועלען אזעלכע „אפידיוויטס“ חתמה" נען. און איבערהויפט דארפען אונזערע קהילות און זייערע פאָרשטעהער זיין וויליג און מיט צופרידענהייט געבען די געפאָדערטע אנרימענטס פאר די געפלאַנטע גדולי הדור רבנים און תלמידי חכמים ארויסצונעמען זיי פון עמק העכער. די בילד פון דעם קדוש, דעם דיסעלהאפער רב, וועלכער איז פון די סודים רוצחים געשלעפט נעוואָרען איבער די גאָסען ביז זיין הייליגע נשמה איז פון זיין פארפיר נישטען גוף אוועקגעפלוניגען אין הימעל — די טרויעריגע בילד דאָרף פון אונזערע אויגען ניט פארשווינדען. ראטעווען זאָלען מיר אונז זערע רבנים, אונזערע תורה פיהרער, אונזערע צדיקים פון פינסטערען תהום.

עס איז די אויפגאָבע פון אונזערע קהילות — און ווען עס וועלען קומען צו אייך בקשות וועגען אזעלכע אנרימענטס, וואָס איהר, פאָר-שטעהער פון קהילות וועט דארפען געבען, ניט זיי מיט שמחה, ניט זיי מיט פרייה. און איהר קהילות און מיר יחידים זאָלען דאָנקען ג' וואָס מיר האָבען כאָטש די מעגליכקייט עטוואָס צו טאָן פאר אונזערע אָרימער געדריקטע ברידער.

איבער מיט דער הפקרות'דיקייט אלעס וואָס איז ווען עס איז געשריבען נעוואָרען. איינער מיט'ן נאָמען שמואל ביכלער, (אָדער ד"ר ביכלער), וואָס צייכענט זיך מיט'ן נאָ-מען רב פון בית הכנסת של העם, וועגען וועל-כען מיר האָבען בשום אופן ניט געהרעט ער זאָל זיין אַ גדול הדור, און אפילו וועגען זיין סמיכת הרבנות זיינען מיר שטארק מסופק צו ער האָט, און ער אונטער'ן מאַנטעל פון רבנות נעמט זיך דאָס רעכט מתיר צו מאַכען אשת איש', נט'ן פרויען אָהן זייער וויסען און הסכם, צושיידען מענער און פרויען „כדת משה וישראל“ אויפ'ן גרונד פון אייגענאוים-געטראַכטע התירים, און נעמט אויף זיך די אחריות פון פסק'נען דינים וועלכע גדולי ישראל טוען ניט, און וועגען ענינים, וואָס גדולי ישראל ווען עס קומען פאָר אזעלכע שאלות פאר זיי מאַטערען זיך דעם קאָפּ און שרייבען צעהנדליגע שאלות ותשובות, און ביי דעם ביכלער'ן זיינען עס אזוי גרינג, אז ער וואַרפט זיך מיט דעם אַרום אויף רעכטס און אויף לינקס.

דערצו נוצט ער אויך אויס דעם אויטאָרי-טעט פון ארביטריישאָן קאָרט פון 395 בראָד-וויי, פון וועלכען ער שטעהט גראַדע אין דער שפיץ, און די היתרים ווערען געשריבען אויף די „לעטער הערס“ פון דיעזען קאָרט אום צו געבען די היתרים אַ מין אָפיציעלען סטא-טוס.

עס וואָלט זיך קוים גלויבען אז אזעלכעס זאָל געטאָן ווערען ווען מיר האָבען ניט פאר זיך די פאקטען אין קאפיעס און פאָטאָ-גראפיעס.

און אָט זיינען אייניגע פון די פיעלע מעשים טובים וואָס זיינען געקומען פאר'ן ועד הרבנים:

פרוי קומט אין ועד הרבנים און דערצעהלט אז זי האָט געקראָגען אַ בריף פון איינעם אַ ביכלער, אז זי איז גע'נט כדת משה וישראל, לויפט זי צום ועד הרבנים מיט טענות וואָס „רבנים“ טוען. רופט דער ועד הרבנים דעם ד"ר ביכלער, ענטפערט ער, אז ער האָט דורך

עס איז די אויפגאָבע פון אונזערע קהילות — און ווען עס וועלען קומען צו אייך בקשות וועגען אזעלכע אנרימענטס, וואָס איהר, פאָר-שטעהער פון קהילות וועט דארפען געבען, ניט זיי מיט שמחה, ניט זיי מיט פרייה. און איהר קהילות און מיר יחידים זאָלען דאָנקען ג' וואָס מיר האָבען כאָטש די מעגליכקייט עטוואָס צו טאָן פאר אונזערע אָרימער געדריקטע ברידער.

הפקרות וואָס טאָר ניט פארשוויגען ווערען

עס איז ניט דאָס ערשטע מאָל וואָס מיר רופען די עפענטלעכע אויפמערקזאָמקייט פון אונזער ברייטען עולם אויף די אונפאָראַנט-וואַרטליכע מעשים פון אונפאָראַנטוואַרטליכע מענשען, וועלכע ציהען אויף זיך אונבאַרעכ-טיקט ארויף דעם איצטלאַ דרבנן — דעם רבנות מאַנטעל — און טוען צוליב פערזענ-ליכע צוועקען מעשים וועלכע בריינגען צו חלול השם, חלול כבוד הרבנות און חלול התורה והדת.

דאָס אָבער וועגען וואָס מיר ווילען דאָ בריינגען פאר דער עפענטלעכקייט, שטייגט

די קרושין וואָס זי האָט אַמאָל געהאַט מיט איהר מאַן זיינען בטל . . .

אונזערערטע קלות־ראש פון איינעם וואָס איז מפקיר די תורה און דעם כשר'ן אידישען משפחה לעבען, ניט מורא האָבענדיק פאַר השש ממזרות ווען זי וועט חתונה האָבען אויפ'ן סמך פון אַזא היתר, און דאָס ווערט געטאָן אונטער'ן שוץ פון „אידישען ארבייט־ריישאַן קאָרט“ וועמענס נאָמען ס'איז גע־דרוקט אויף דעם ארויסגעגעבענעם היתר. און אַז מען האָט דעם ביכלער וויעדער גע־שיקט רופען פון ועד הרבנים, איז ער ניט גע־קומען.

עס וואָלט געווען דער גרעסטער פאַר־ברעכען פון ועד הרבנים פון גרייטער ניו־יאָרק, ווען ער זאָל פאַרשווייגען אַזא הפקרות און אַזא קלות ראש גענען דת משה וישראל, וואָס ווערט עפענטליך אָנגעפיהרט אונטער'ן מאַנטעל פון רבנות און באַשטעטיגט פון אי־דישען ארביטריישאַן קאָרט, וועלכער ווערט אויסגענוצט אונבאַרעכטיגט אויף אַזעלכע צוועקען. און דערפאַר האָט טאַקע דער ועד הרבנים באַשלאָסען צו ווענדען זיך צו דער אידישער עפענטליכער מיינונג מיט אויפ־רופ־פען צו היטען זיך פון מכשולים און ניט פאַר־לאָזען זיך אויף אַזעלכע היתרים, ווי אויך צו ציהען די אויפ־מערקזאַמקייט פון דעם „בהכ"כ של העם“ אויף די אומפאַראַנטוואַרטליכע מעשים פון דעם, וואָס טראַגט זייער מאַנטעל, און ברעכט די תורה און אידישען פאַמיליען לעבען.

תורה און אידישער משפחה לעבען טאָר ניט געמאַכט ווערען הפקר, חו"ש.

כאראקטעריסטישע פראגען און דער ענטפער אויף זיי

פון אהד הרבנים

צוויי באַזונדערע פראגען האָב איך די מעג געהערט, וועלכע כאַטש פון גאַנץ באַזונדערע פּעראָנען, און פון באַזונדערע נוסחאות, זיינען זיי ביידע אָבער פון איין כאראקטער,

ערות געשיקט דער פרוי אַ גט, און אַז ער איז געווען זיכער אַז די פרוי האָט דעם גט באַ־קומען און אויף דעם סמך האָט ער שוין גע־הייסען דעם מאַן חתונה האָבען . . . און אָט האָט איהר אַ צווייטען פאַקט:

אַ חשוב'ער רב בריוונט צום ועד הרבנים אַ דאקומענט גע'חתמ'ט פון שמואל ביכלער אלס דער רב פון ביה"כ של העם, מיט משה היים פרידמן, יעקב באוואקער, אלס עדים, וואו עס איז געשריבען: „וענתה השורה הזאת, שהאשה העניה ב"ר ישראל המכונה לויסי אייגענס נתגרשה מבעלה אברהם אייגענס על פי חוקי המדינה 26 יאנואר 1931, וגם קבלה ג"פ מההתומים מטה כדת משה וישראל ושהיא מותרת להנשא לכל אדם, ב' תודיע תרצ"ד". און מיר ווילען דאָ ניט אָנ־וויווען אויף די עס־הארצות־דיקע גרייזען פון אַזא פטור, וואָס אזוי איז דאָך געוויס גע־שריבען געוואָרען אין גט. אָבער גענוג איז דאָס, אַז עס ווערט געוואָגט אַז די פרוי העניה האָט מקבל געווען אַ גט פון די אונטען גע־זתתהיטע — ניט פון מאַן, דאָס הייסט ביכ־לער מיט זיינע עדים האָבען געגעבען דער פרוי אַ גט, און זי מעג שוין חתונה האָבען כדת משה וישראל . . .

און אָט האָבען מיר פאַר זיך אַ פאַטאָגראַ־פישע קאפיע פון אַ היתר וואָס איז געשריבען אויפ'ן „לעטער־העד" פון „רושואיש קאָרט אָון ארביטריישאַן, אינק.", 395 בראָדוויי, וואו עס לייענט זיך: וענתה השורה הזאת לעד ולראיה שהאשה מרת חוה לאה ב"ר אהרן דמתקרא אלעאנארא נתפרשה ונתפטרמה מבעלה ר"ה אברהם בר שלמה זלמן המכונה אדאלף עיי ביטול קדושין מחמת טעמים הגונים ואחרי חקירה ודרישה גמורה וכו' וכעת היא מותרת להנשא כדמו"י, ג' אייר תרצ"ז". דאָס הייסט, אַז ביכלער מיט זיינע עדים: פינחס בן זלמן פרידמן און משה מנחם בן זלמן, האָבען געמאַכט אַ חקירה ודרישה און האָבען געפונען טעמים הגונים צו חבטל מאַכען די קרושין פון דער פרוי און באַפרייט איהר אָהן אַ אידישען גט, ווייל ביכלער געפינט אויס, אַז

פאר יעדער הארציגער מיטגעפיל פאר אונ-
זערע ברידער. אזוי פארשטעהען אונז אידען
פון קאנסערוואטיווען לאגער און כל שכן אונ-
זערע רעפארמער.

אָבער מער וואונדער איז, וואָס אין דעם
זעלבן טאָג באַגעגענט מיר אַ גרויסער איד,
וואָס איז אַהער צייטווייליג געקומען פון אייר-
ראָפּא, און וואָס אין זיין גאונות און צדקות
איז קיין צווייפּעל ניטאָ, און וועלכער שפּילט
אַ גאַנץ גרויסע ראָלע אין אייראָפּא, און פּרעגט
כמעט די זעלבע פּראָגע, נאָר מיט אַן אנדער
נוסח:

„זאָגט מיר נאָר, פאַרוואָס זיינען אָרטאָ-
דאקסישע אידען אין אמעריקא אזוי טעמפּ אין
געפּיל און אויסגעטריקענט פון ווארימער
אמונה — פאַרוואָס האָבען קאטאליקען, פּראָ-
טעסטאנטען, רעפארמער אידען און קאנסאר-
וואטיווע פריהער געפונען אַ נויטווענדיגקייט
אין תּפּלה צו ג' פאַר די שרעקליכע פּייניגונגען
פון אונזערע ברידער, און אונזערע רבנים ווי
אויך די ארטאדאקסישע אידען זיינען געקומען
ערשט נאָך זיי? — האָבען אונזערע פרומע איד-
ען קומענדיג אין אמעריקא פאַרלאָרען זייער
אמונה און אידיש הארץ... ?

ווי איהר זעהט, קומען ביידע, סיי דער
קאנסערוואטיווער לאָיער, סיי דער אייראפּיי-
אישער צדיק, ארויס מיט דער זעלבער פּראָגע
כאָטש פון פאַרשיעדענע שטאַנדפּונקטען.
ביידע זיינען אין האַרצען מבטל דעם אמערי-
קאנעם אָרטאדאקסישען ראַבינאַט, און האָבען
קיין גוט וואָרט פאַר'ן אָרטאדאקסישען עולם.
אין דאָס איז ווייל ביידע זיינען ווייט פון צו
קענען אונזערע רבנים און אונזערע שולען.
דער האַלב רעפארמער האָט שוין לאַנג אוועק-
געמאַכט מיט'ן האנט די פאַרשמאַלצענע איד-
ען מיט זייערע „פאַרשימעלטע“ פיהרער, און
דער אייראפּייאישער גדול קוקט מיט ביטול
אויף אמעריקאנער אידישקייט בכלל. ער
האָפט גאָרניט פונ'ם אידענטום דאָ, אויסער
וואָס מען קריגט אַמאָל אַ פאַר דאָלאַר פאַר
אַ ישיבה אין אייראָפּא. ער פיהלט ניט קיין
אונטערשייד פון ארטאדאקסישע און אנדערע

און האָבען איין און דעם זעלבען באדען אונ-
טער זיך. און ווייל דאָס זיינען ניט סתם פּרא-
גען פון יחידים תּמימים, נאָר פון מענשען
וועלכע פאַרנעמען ביי אונז אַ געהויבענעם
אָרט, דורכגעדרונגענע מיט פּרינציפּיעלע איד-
שאווענגען, און זיינען געוויס ניט די איינ-
ציגע מיט אזעלכע אנשאווענגען וואָס טראָגען
זיך ארום מיט אזעלכע פּראָגען, איז כדאי צו
ענטפּערען זיי.

עס באַגעגענט מיר זונטאָג, דעם 20טען
נאָוועמבער, אין דעם טאָג וועלכער איז פון
אונזער גרויסען און לעבען פּרעזידענט רוז-
וועלט, פּראקלאַמירט געוואָרען אלס אַ טאָג
פון תּפּילות פאַר אונזערע פאַרפּייניגטע ברי-
דער אין נאַצירלאַנד, אַ באַוואוסטער לאָיער,
וועלכער פאַרנעמט אַן אויבען אַן אין אונזער
געזעלשאַפטליכען לעבען, מיט אַ אמת ליידענ-
דע אידיש-האַרץ, און וועלכער איז נאָך זיין
מיינונג אויך רעליגיעז געשטימט — ער איז
אַן אָנשטענדיקער „מעמבער“ אין אַ קאנסע-
רוואטיווער שוהל, — און פּרעגט מיר אזאַ
פּראָגע: פאַרוואָס האָט מען עפעס ניט גע-
הערט אַז ביי אייך אין שוהל זאָלען היינט אַפּ-
געריכט ווערען באַזונדערע „סוריוויסעס“,
אָדער תּפּילות פאַר אונזערע אומגליקליכע
ברידער, אזוי ווי אייך וואָלט גאָרניט אָנגעהן
דער וועהטאָג פון אונזער פלייש און בלוט
און — פאַרוואָס זיינען דאָס אונזערע ארטא-
דאקסישע אידען אזוי קאַלטבלוטיג און טויט
פאַר יעדער געפּיל פון מיטלייד? פאַרוואָס
געהט אייך אָן נאָר אייער עולם הבא און האָט
ניט די ווארימקייט פון מער מאָדערנע אידען
פאַר דעם גורל פון אנדערע אידען, וועלכע
געפינען זיך אין אזעלכע שרעקלאַכע ליידען
א. ז. וו. און דערביי ווייזט ער מיר אַ ביי-
שפּיל, אַז ביי זיי אין דער קאנסערוואטיווער
שוהל איז דער גאַנצער עולם גערופען געוואָרען
פאַר היינט אין שוהל אָפּצורייכטען ספּעציעלע
תּפּילות... און ער אליין פאַסט אַזש היינט...
איהר הערט — מיר די אָרטאדאקסישע אידען
איז די שוהלען, ווייל מיר רייכטען ניט אַפּ
קיין ספּעציעלע „סוריוויסעס“, זיינען טויט

טיילען פון אידענטום דאָ, אלע זיינען זיי ביי איהם אין די אויגען גלייך. איז דאָך טאקע פארדאָסיג פאָרוואָס זאָלען די וואָס רופען זיך פרומע אידען לכל הפחות פאר דער וועלט ניט ווייזען זייער אמונה אין ג' און „פראַווען“ א תפילה ווי עם טוען אנדערע.

פארשטעהט זיך, אז אונז אַרט ווייניג וואָס רעפאָרמער און האַלב רעפאָרמער זאָגען. מיר קענען די פאַרגליווערטע און באלזאמירטע אידישע קערפערס וואָס מוזען ברויכען צערע-מאניאלע איינשפריצונגען אום צו דערפיהלען זייער קוים אָטעמענדע אידישקייט. די וואָס דער גרעסטער אידישער וועהטאָג האָט ניט אויס-געוועבט אין זיי די תאווה פון נאָכקרימען די גו'שע שכנים, און אין דעם טיעפען אידישען צער סטאַרען זיי זיך דאָך צו קרעכצען אויף נאָטען“ און „פראַווען סוירוויסעס“ מיט גע-מאַכטער קאַלטבלוטיגער אויסרעכנונג פאַר גלאַנץ און דעקאראַציע. מיר ווייסען אז ניט ארטאדאקסישע, נאָר ככלל אידישקייט איז ביי זיי „פאַרשמאַצען“ און „פאַרשימעלט“. זיי ווילען ניט און קענען שוין ניט פאַרשטעהן די לעבעדיגע אידישקייט וואָס צאָפעלט זיך ביי יעדער ווינטעל וואָס ריהרט אָן „דעם אידישען ווייננארטען“, און ביי יעדער קלענסטער כמארע וואָס פאַרוואַלקענט דעם אידישען הימעל. די אידישקייט וואָס איז דורכגעווייקט מיט טרערען און בלוט פון האַרצען פון צער און צרות וואָס דאָס אידישעס פאַלק לעבט איר בער אין אלע צייטען און נאָך מער איצט. די פשוט'ע אידישקייט וואָס איז אזוי אָנגעוויי-טאָנט, אז עם האָט ניט קיין געדולד צו פאַרב, און קען ניט ריכטען די טיעפע קרעכצען און די טרערען וואָס שטראַמען פון איהרע אויגען אין די טעגליכע תפילות און תהלים זאָגען, אין פאַראויס צוגעגרייטע „נאָטען“.

זיי, די רעפאָרמער און האַלב רעפאָרמער, כאָטש מיר ווילען ניט פאַרלייקענען זייערע וואַרימע ברודערשאַפט אין צער און נויטה, זיינען נאָך אַלץ ווייט פון צו וועלען פאַר-שטעהן דעם לעבעדיגען ארטאדאקסישען איד-דענטום.

אונז אַרט אָבער אָט די אונפאַרשטענדנים פון אונזערע גרויסע אייראפּיאישע אידען. ביז וואָנען וועלען זיי נאָך אַלץ קוקען אויף „גלות אמעריקא“ ווי אויף אַ זאָך וואָס מען דאַרף „שבעה זיצען“ ביי יעדער ריזע אהער? ביז וואָנען וועט נאָך אַלץ אמעריקאנער אידיש-קייט און אמעריקאנער רבנות אוועקנעמאַכט ווערען מיט'ן האַנט, און פאַררעכענט ווערען פאַר נאָר אַ פּוסטען געלט זאַק, וואו מען דאַרף נעמען הילף פאַר אידישקייט וואָס ווערט גע-בויט ערגעץ אנדערש, אָבער לגמרי ניט דאָ? פאַרוואָס זאָלען זיך אונזערע גדולים ניט מער באַקענען מיט די אידישע אידען דאָ אין לאַנד און זעהן, אז אמעריקאנער אידישקייט איז שוין ניט נאָר אַ מיטעל פאַר אַנדערע, נאָר איז שוין אין זיך אויך אַ פּולבליטינג אידישקייט, מיט ישיבות וואָס קענען זיין אַ קרוין אויך אין אייראָפּא, מיט שולען און חברות פאַר תורה, וואָס וואַלט אפילו אַמאָל אָנגעשטאַנען ליטא און פּוילען צו האַבען אַזעלכע, מיט חסיד'ישע קלויזען און שטיבלאך וואָס האַבען דעם זעלבען פּיער וואָס אַזעלכע „שטיבלאך“ האַבען געהאַט מיט צענדליגע יאָהרען צוריק אין פּוילען און עסטרייך און ווייניגער אויס-געוועבט געוואָרען ווי דאָרטען איז עם איצט?

וואַרום—וואַלטען אונזערע גדולים-אורחים קענען גוט די היגע אידישקייט, און וואַלטען זיי אריינקומענדיג אין די שולען זיך אויף אַ וויילע וועלען פיהלען, אז זיי זיינען אין די זעלבע ליטווישע און פּוילישע שולען, וואַלטען זיי זעהן דעם צער אויף די אידישע פּנימ'ער פון אידישע יסורים וואָס דריקט זיך מיט ווערטער ניט אויס, וואַלטען זיי זעהן די פאַר-גליווערטע טרערען אויף יעדער אידישען פנים, וואַלטען זיי הערען די האַרצרייסענדע קרעכצען וואָס רייסט זיך ארויס יעדער מינוט פון יעדען אידען ביים דאוונען און תהלים זאָגען שבת און יום-טוב, אין דער פרי און פאַרנאַכט, וואַלטען זיי זעהן ווי די אידען לויפען אַרום פאַרסאַפּעמע און זוכען „אפּידוי-וויטס“ אַראָפּצובריינגען אונזערע אומגליק-ליכע פליכטלינגע, זיי וואַלטען זעהן אַ לעבע-

היושר והצדק און האָבען עס פאַרערבט די קומענדיקע דורות. ווען אָבער, ח"ו, מיר גייען אוועק פון מקור-חיים, ווען מיר גייען אוועק פון די דאָזיקע לעבענס־קוועלען, ווען ח"ו מערערע דורות טראָגען אַריין אַ הפסק, וועלען, חלילה, מיט דער צייט בטל ווערען אידישע יתרונות, ס'וועט זיך אויסוועפן דער אידישער גייסט, עס וועלען פאַרשווינדען די אידישע כשרונות. . .

זיינען אָבער געקומען די יונגע נירמאָדישע און גענומען רייסען פון אירישען הייליגטום אַ שטיק נאָך אַ שטיק, אַ ציגעל נאָך אַ ציגעל, ביז מ'האָט דעם פאַמיליע־לעבען אויך צור־שטערט. זעלטען וואו מ'געפינט היינט די אידישע קרושה, זעלטען וואו די הייליגע רייני־קייט און טרייהייט, ווייל מ'האָט אָנגעהויבען רייסען צוערשט די „טהרת המשפחה" און דאָן איז עס געגאַנגען ווייטער און ווייטער... ווייל אַזוי איז דער כאַראַקטער און רעזולטאָט פון ברעכען. ווי די חז"ל זאָגען: „אל גנת אגוז ירדתי" — למה נמשלו ישראל לאגוז? ... מה אגוז זה את נוסף אחר מהכרי וכולן מדרדרין ומתגלגלין זה אחר זה, כך הן ישראל". ד. ה. „אידען זיינען געגליכען צו אַ נוס־הויפּען, אַזוי ווי ביים נוס־הויפּען ציהססו ארויס איינעם קייסלען זיך אַלע נאָך איינס נאָכ'ן אַנדערען, אַזוי אויך אידען". אַזוי די אידען, אַזוי זייער תורה... רייסטו פון איר טיילען, קייסלען זיך אויך אַנדערע טיילען נאָך — אויך יענע טיילען וואָס די צושטערער אליין פאַרשטייען אויך זייער וויכטיקייט, אויך יענע טיילען וואָס די צושטערער ווילען אויך זיי זאָלען בלייבען. האַלט עס אָבער ניט... כּנל של אגוזים, ווי אַ נוס־הויפּען פאַלט עס איינס נאָכ'ן אַנדערען. זיי האָבען זיך אַזוי געקייסעלט און געקייסעלט ביז זיי האָבען זיך דערקייסעלט צו העסליכסטע סצענעס, וואָס מ'האָט אַמאָל בשום אופן ניט געטראָפּען צווישען אידען. עס איז אַ שאַנדע צו ריידען, אַ מצוה אָבער אירישע פרויען זאָלען עס נאָכ־פאַרשען און וויסען, בכרי צו איבערצייגען זיך וואוהין עס האָט געפירט דער דרך התורה

ריקע אירשיקייט, און וואָלטען זיך ניט וואונדערען פאַרוואָס אירען וואָס פאַרניסען טרע־רען רריי מאָל אַ טאָג ביי „שמע סולנו", האָבען נאָך ביז איצט ניט „אָפּגעריכט" קיין „תפלות" — ווי אַנדערע האָבען עס געטאָן.

פארטראג איבער טהרת המשפחה

געהאַלטען פון הרב הנאון הגדול פאר הדור, כש"ת מרן אברהם דוב כהנא שפירא שליט"א, אבד"ס קאוונא

(המשך)

און אויסער די פאַרבאָרגענע קרושת רוח ישראל, ווייסען מיר אַלע ווי גרויס און וואונדערבאר עס זיינען אויך די אָפּגענע אירישע אינטעלעקטועלע כשרונות, ווען אפילו זייענדיק נע ונר, וואָלנערדיק זיך טויזנטער יאָרען אין גלות און ווייקנדיק זיך אין צרות, גלאַנצען נאָך ביי אונז אַזעלכע געוואָלדיקע כשרונות, אַ פשיטא שוין אין די גוטע, רוהיגע צייטען ווען מיר זיינען געוועסען אין אונזער הייליקער לאַנד איש תחת תחת נפנו ותחת תאנתו (אין פרידען און אין רוה), זיינען ראָך די אידישע כשרונות געווען אונגעווער גרויס, די אייביגע נביאים, די וועלט־לויכטען, דער רוח הקודש, די חכמה ודעת.

און פון וואָגען קומט עס צו אונז אַלץ מער פאַר אַנדערע? צי זיינען מיר דען אַנדערש באַשאַפען? „הלא אב אחד לכלנו, הלא כל אחר בראנו"? שטאַמען מיר דען ניט פון איין פאָטער? האָט אונז רען ניט איין גוט באַשאַפען?

איז דאָך דאָס נאָך דורכ'ן כח התורה, הקדושה והטהרה, דורך דעם וואָס פיל דורות זיינען ערצויגען געוואָרען אויף די קריסטאָל־ריינע קוואַלען פון דער תורה. אויף אירע דעהויבענע אידעאלען און הויכע פרינציפען, וועלכע האָבען געשליפען זייער גייסט און מדות, געשאַרפט זייער מוח און כשרונות, דורך דעם וואָס פיל דורות האָבען אין זיך איינגעזויגען דעם דוח הקדושה והטהרה,

„הכרת“ בעולם הזה, „תכרת“ לעולם הבא, אָפּנעריסען אויף דער וועלט, אָפּנעריסען און פּאַרטילינגט אויף יענער וועלט; אָפּנעריסען זיך אליין, אָפּנעריסען אויך די קינדער. דאָס גרעסטע געשיינס פון גיט. (הנה נחלת ה' בנים). אָפּנעריסען די פּערזענליכע צוקונפּט-וועלט, די אייגענע קומענדיקע דורות, אָט דעם „בנין עדי עד“, אין וועלכען די עלטערען זיינען ממשיך זייער קיום, זייער אָנדייניקען, און אפשר מער ווי אָנדייניקען, „האתן בכורי פשעי פרי בטני חטאת נפשו“, — צו זאָל איך מײן ערשטלינג אוועקגעבען פאַר מײנע זינג, מײן לײב־פּרוּכט פאַר מײנע עבירות? און ווען זכות תּוֹלָה אָדער עפעס אנדערש און זיי בלייבען ביים לעבען, זיינען די בני־גדלה דורות דורכ'ן חטא באַלאַסטעט מיט'ן גײַסט־גען טומאה־הפּלעק — ניט ווי אַ קײַנצײַקען, נאָר פאַרקערט: מיט'ן צײַכען פון „דמעת העשוקים“, („דמעת העשוקים ואין להם מנחם“). גײַסטיג געקרויודעטע און באַרויב־טע דורך זייערע אייגענע עלטערען.

ווי גרויס דער עונש, דאַרף אַלזאָ זײן אויך די זיירות אין דעם דין. די וואָס האָבען ח"ו עיב־געווען אויף איהם ווערט דורך ריכטיגע תשובה (חרטה פון האַרצען אויפ'ן עבר (פאַר־גאַנגענהייט) און כּבּלָה מקיים צו זײן דעם דין להבא (אין צוקונפּט) דער עונש כרת פון זיי אַראָפּגענומען. נאטירליך, ניט באומר אַחטא ואשוב. דער גײַסטיגער גיפּט באַקומט דורך תשובה זײן געגען־גיפּט.

חז"ל זאָנען: „המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאלו אבד עולם מלא“ (סנהדרין 57), און אזוי איז אויך דער פאַל דאָ ביים פאַרדאַרבען און מטמא זײן טיף אין גרונד דאָס נעבוירענדיקע אומשולדיגע קינד, דעסטא מער וואָס פאַקטיש איז זי מטמא ניט נאָר איר דאָזיגען איינציגען קינד, זאנדערען פיל מער, ווייל דאָס דאָזיגע קינד, דאָס באַ־העפטע מיט'ן רוח־הטומאה, ניט איבער און אימפּפּט אײַן דעם רוח־הטומאה אויך אין זײן נאָכקומענשאַפּט, און ווען ער און זײנע קינדער זיינען זיך מתחתן מיט אנדערע אידען —

און וואוהין עס פירען אַנדערע ווענען; צו וויסען ווי מ'ברעכט דעם אידישען פאַמיליע־לעבען און ווי מ'צושטערט זײן קדושה; בכדי ווי מעגליך פאַרהיטען זיך, זייערע מענער און הויפטזעכליך זייערע קינדער, וועמענס ער־צײַאונג ס'איז זיי אָנפאַרטרויט, זאָלען זיי זיך באַמײהען אפשר וועט זיי געלינגען כאָטש אַ ביסעל צו פאַרבעסערען דעם מצב, כאָטש אַ ביסעל פאַרצאַמען די פרצות, אזוי ווי זייערע גרויס־מוטערס אין דור המדבר, ווי די חז"ל זאָנען: „אותו הדור (של מדבר) הנשים היו גודרות מה שאנשים פורצין“ — אין יענעם דור פלעגען די פרויען פאַרצאַמען וואָס די מענער פלעגען אויפברעכען.

היט אַלזאָ די גאַנצקײַט — זאָנסט איז מען פאַרלאָרען!

ריטעלט ניט, ברעכט ניט, רײַסט ניט קײן שטיקער, זײט ניט קײן ברוד־שטיק־חכמים, זײט ניט קײן פּראַגמענטע־נעלעהרטע. יעדער שטיק איז ניט אַלײַן־שטייענדיק, זאָנדערען אַ טײל פון אַ פּרעכטיגען בנין וועלכער נעמט סיסטעמאַטיש אַרום דעם גאַנצען לעבען. איינער אַ גדול האָט דאַרויף טרעפּענדר אָנ־געפירט דעם מאמר חז"ל: „שוטה, ולא תהא תורה שלימה לשנו כשיחה בטלה שלכם“. — זאָל ניט זײן די גאַנצע תורה ווי אייער איינ־ציג אונהאַלטבאַרעם גערייד. תורה שלימה, גאַנצהײַט.

*

פון דעם וואָס מיר האָבען פריער געזאָגט זעהען מיר דעם חומר פון איסור נדות, אַז די פרויען וואָס אינגאַרירען דעם דאָזיגען דין און זיינען גורם, ווי פריער געזאָגט, צו טומאה, פאַרדאַרבען זיך זעלבסט, זייערע מענער און נאָך מעהר זייערע קײַנדער, און פאַר דער האַרבער עבירה איז אין דער תורה גע־מעלדעט די האַרבע שטראַף: כרת.

דער דין כרת איז לױט חז"ל כרת פאַר'ן גוף — אָפּנעריסען אויף דער וועלט, כרת פאַר דער נשמה — אָפּנעריסען אויף יענער וועלט. (אָדער: ביידע, לױט'ן עבירות־גראַד). חז"ל זאָנען: „הכרת תכרת“ —

דארום דארף זיין אייער הייליגער חוב, צו ארבייטען אויפ'ן דאָזיגען געביט, אויפצוהי- טען טהרת-המשפחה מיט אלע כחות. איר טאָרט זיך ניט שעמען. איר דארפט זיך ניט שעמען. איר האָט זיך ניט מיט וואָס צו שע- מען. איר האָט ניט פאר וועמען זיך צו שע- מען — נאָר פארקערט. איר האָט זיך ניט צו שעמען פאר יענע, נאָר יענע דארפען זיך שעמען פאר אייך!

מיט כשר'ע — פארברייטערען זיי דעם רוה- הטומאה נאָך ווייטער. און אזוי הייסט טאקי טהרת-המשפחה די טהרה פון נאנצען איי- דישען פאָלק און די טומאת-המשפחה, חלילה, די טומאה פון פאָלק, ווי מיר האָבען אין אַנ- פאנג באַמערקט און אזוי ארום איז דער ענין פון טהרת-המשפחה נישט קיין פריוואַטזאך פון יעדער יחיד און יחידה, זונדרערען אַ כלל- זאך; עס איז נישט קיין זאך פון יעדער יחיד און יחידה, וואָס זאָלען זאָגען: אין מיינע פריוואַטע אינטימע ענינים טו איך ווי איך וויל. — ווי יענער שיה-פאסאזשיר האָט גע- בויערט אַ לאַך אונטער זיין פלאַץ, און ווען מ'האָט פראָטעסטירט, האָט ער געענטפערט: „מישט זיך מיר ניט אין מיינע ענינים, איך בויער אונטער מיין פלאַץ". זונדרערען דאָס איז אַ פאָלקס-זאך, אַ נאציאָנאלער אייגענטום פון כלל-ישראל, וואָס מיר קענען פון די פארשוועכער מאַהנען, אַז זיי פארדארבען נחלת ישראל, זיינע גרויסע אייגענשאַפטען און כשרונות, ווי דער גואל האָט געזאָגט צו בועז'ן ביי אַ ענגליכען פאל פון אריינפירען אין פאמיל- יע (נאָך זיין מיינונג אַ פסול-משפחה): „לא אוכל... פן אשחית את נחלתי". ד. ה. איך קען ניט פארדארבען מיין נחלה (פאמיליע). מען זאָל אויף אונז ניט זאָגען דעם פסוק: „...נשים בקרבן לאויבך... אכלה אש בריחך"...

לוח לחדשי תשרי-חשוון-כסלו

פרישה	ליכט צינדען (ע"ש"ק)	אויס שבת
ערב ר"ה, ספטמבר 25	5.32	
וילך, ש"ש, ספטמבר 30	5.23	6.15
ערב יום כפור, אָקטאָבער 4	5.16	
מוצאי יו"כ, אָקטאָבער 5		6.02
האזינו, אָקטאָבער 7	5.13	6.01
שבת חוה"מ, אָקט. 14	5.01	5.50
בראשית, אָקטאָבער 21	4.50	5.40
נח, אָקטאָבער 28	4.40	5.30
לך-לך, נאָוועמבער 4	4.31	5.22
וירא, נאָוועמבער 11	4.24	5.15
חיי שרה, נאָוועמבער 18	4.18	5.09
תולדות, נאָוועמבער 25	4.13	5.07
ויצא, דעצעמבער 2	4.11	5.04
וישלח, דעצעמבער 9	4.10	5.04

בארנעט בראַדז'ים כשר'ע דעליקאַטעסען

פאַרדעם איבעראַל נאָר אונזערע וואַרע מיט אונזער ליובעל, ווייל אונזערע סחורה איז די בעסטע קוואַליטי און אונזער ליובעל איז די גרעסטע קאָראַנטי פאַר כשרות. מיר זיינען די איין און איינציגע וואַרשט פּעקטאָרי וועלכע האָט דאָס גוט-זאָגונג און די השגחה פון „ועד הרבנים דניו-יאָרק רבתי"

שמעלם זיך גלייך אין פערבינדונג מיט אונזער פירמע:

BARNET BRODIE, 127 Walton St., Brooklyn, N. Y., Evergreen 8-6680

און איהר וועט בלייבען העכסט צופרידען.